

د. شوکریه رهسول

تەکنیکی گێڕانهوه

له چیرۆکهکانی (مارف بهرزنجی) دا

د. شوکریه رهسول

تهکنیکی گټرانه وه
له چیرۆکه کانی (مارف به رزنجی) دا

* ناوی کتیب: ته کنیکی گپړانه وه له چپرکه کانی (مارف به رزنجی) دا

* بابه ت: ليکولینه وه

* نوو سینی: د. شوکریه ره سول

* له بلاوکراوه کانی لقی که رکووکي یه کیتی نوو سه رانی کورد - 12

* ده ره مینانی ناوه پوک و بهرگ: فهد شوانی

* چاپی یه که م - ۲۰۰۵

ژماره ی سپاردن (۲۹۸) سالی ۲۰۰۵ ز

چاپخانه ی وه زاره تی په روه رده / هه ولیر

پیشہ کی:

ئەگەر بە وردی پروانینە ھونەری چیرۆکی کوردی تا دەییە
حەفتاکان دەبینین لیکۆلینەو لە زۆریە چیرۆکنووسان و لایەنە
ھونەرییەکانی چیرۆکەکان کراو... بەدەگمەن لە ناو ئەمانەدا
ئاوێ لە چیرۆک و بەرھەمەکانی (مارف بەرزنجی) شەھید-پشکو-
نە دراو تەو... ھەر بۆیە وەک پێویستی ئەم بابەتە ئاوپرمان
لە لایەنیکی تەکنیکی چیرۆکەکانی داو تەو ئەویش (تەکنیکی
گیڕانەو) یە.

ھەلبژاردنی ئەم بابەتە لەبەر دوو ھۆ بوو ئەویش:

- ۱- زیندووکردنەو و ئاوردانەو لە چیرۆکەکانی مارف
بەرزنجی و تەکنیکی گیڕانەو.
- ۲- تا کو ئیستا هیچ نووسەریکی ئاوپرمان لە بەرھەکان و
شویینی مارف بەرزنجی وەک شاعیر و چیرۆکنووس نە داو تەو لە
کاتیکیدا کە سەرچەم بەرھەمەکی بە پوختە کراوی لە ساڵی
۱۹۹۳ لە لایەن سامان مارف بەرزنجی و (عومەر مەعروف
بەرزنجی) ساغ کراو تەو.

ئاۋەرۆك:

- پېشەكى:

تەۋەرى يەكەم: كورتەى ژيان و بەرھەمەكانى مارف بەرزنجى لە
رووى چالاكى رۇشنىرى وشوئىنى ئەم چىرۆكنووسە لە دەيەى
پەنجاكاندا.

تەۋەرى دوۋەم: تەكنىكى گىرآنەۋە لە چىرۆكەكانى مارف
بەرزنجى دا.

باسى يەكەم: تەكنىكى گىرآنەۋە ۋەك بنەمايەكى ھونەرى.

- جۆرو شىۋەكانى گىرآنەۋە.

- نموونەى چىرۆكەكان.

- باسى دوۋەم: شىۋازى گىرآنەۋە لە چىرۆكەكانى مارف

بەرزنجىدا.

- / شىۋازى راستەوخۇ.

- ب/ شىۋازى نا راستەوخۇ.

تەۋەرى سىيەم: مەبەست و ھۈيەكانى گىرآنەۋە

باسى يەكەم: ۱- ۋەسف. ۲- گفتوگو.

- دايەلوگ

/ دايەلوگ

- مۆنۈلۈك (خۇدواندن).

- مۆنۈلۈڭى ناۋەۋەى راستەوخۇ
- مۆنۈلۈڭى ناۋەۋەى نا راستەوخۇ
- مۆنۈلۈڭى تەداعى
- شەپۈلى ھۆش
- باسى دوۋەم: ھەندى تەكنىكى تىرى گىرآنەۋە.
- ۱- چاپتەركردنى چىرۇك.
- ۲- ھەۋالى رادىيۈى.
- ۳- گەرانەۋە بۇ رابردوۋ ھىنانە پىش چاۋ.
- ۴- تەكنىكى يەك دەنگى (مۆنۈفۈنى).
- ۵- تەكنىكى فرە دەنگى (پۈلىفۈنى).
- بۇ ھەرىيەكىك لەم تەۋەرو باسانە بەپىي لايەنى نەزەرى و پراكتىكى چىرۇكەكانمان پراكتىزە كردوۋە.
- لە كۆتايىدا بە ئەنجام و خستەنەپروۋى سەرچاۋەكان كۆتايىمان بە باسەكە ھىناۋە.

تەوهرى يەكەم:

باسى يەكەم:

(كورتە يەك لە ژيان و بەرھەمى رۇشنىرى مارق بەرزنجى)

باشترىن سەرچاۋە كە گەلى راستىمان بۇ روون دەكاتەۋە (ژيان نامە)ى مارق بەرزنجى خۆيەتى كە بە دەست خەتى خۆى مېژوۋى ژيانى لە گرتووخانەى بەغدا لە سالەكانى ۱۹۶۰ - ۱۹۶۱ نووسىۋەتەۋە^(*) ئىمە ھەندى لايەنى بە كورتى لىى دەدوۋىن.

- مارق بەرزنجى كوپى شىخ عبدولكەرىمى كوپى برا گەۋرەى شىخ ھەسەنە كە بە (شىخ حسين)ى شەھىد ناۋ ئەبرىت. لە ناحىەى قادر كەرەم سالى (۱۹۲۱) لە دايك بوۋە... ھەر لە مندالىيەۋە دايكى دەمرى و لاي باوك و باۋەژن گەۋرە دەبى و برىنى بى دايكى لە دەروونيا ساريژ نابى تا ئەۋكاتەى ياداشتى خۆى نووسىۋە، بە وردى ئەمەى روون كردۆتەۋە.

^(*) مارق بەرزنجى ژياننامەى خۆى بۇ د. مارق خەزىنەدار بىق مۇسكۇ نارىۋوۋە ئەۋىش پاش گەرانەۋەى بە سى زنجىرە لە ژمارەكانى ۲ - ۳ دەفتەرى كوردەۋارى سالى ۱۹۷۰ ۋ ژمارە ۴۱ ى رۆزى كوردستان سالى ۱۹۷۶ بلاقردۆتەۋە (بىۋانە سەرچەم بەرھەمەكانى مارق بەرزنجى شەھىد - كۆكردنەۋە رىكخستنى - سامان بەرزنجى و عومەر مارق بەرزنجى - ھەلىر ۱۹۹۳ ز ل ۴۳.

- مارف بهرزنجی هەر له مندالییهوه تا گهورهبوونی له ناو
کیشهو ململانییدا بووه به چاوی خوێ چهوسانهوهی کوردو
بنه ماله کهیان به دهست ئینگلیزو رژیمی پاشایهتی بینیه که
گهورهش بوو ئهه گهرمهو کیشهو گرتن و بردنی، چووه ناو کوپی
سیاسهت و ههر له سالانی چلهوه تا له سیداره دانی له زۆربهی
خویشاندانهکاندا له ریزی پێشهوه بووهو دژی رژیمی
پاشایهتی خهباتی کردووه.

سالانی (۱۹۴۴ - ۱۹۴۵) که له کۆلیجی (حقوق) دهبی
چالاکیهکی چاکی له بواری سیاسهتدا نواندووه.. له سالی
(۱۹۴۸) که کۆلیجی (حقوق) تهواو کرد، له کهرکووک دهبی به
پاریزهرو ئیتر سیاسهت و نهبوونی و نه داری تووشی گهلی
گهرمهو کیشهی دهکات به تایبهتی باوهری ئاشتی خوازانهو
پالپشتی چینی کریکارو جووتیار هیندهی ترورهی بهرز
کردبوو، به زۆریش له کارهکهیدا (دهعوای) جووتیارانی
وهردهگرت.. مارف بهرزنجی به هوێ سیاسهتهوه چهندین جار
دهگیری و تووشی گرتووخانه دهبی و پاش شوپشی ۱۴
گهلاویژی ۱۹۵۸ بوو به سکرتهیری ئاشتی خوازانانی کهرکووک و
ئهدامی ئهجوومهنی نیشتمانی و سهروکی شارهوانی
کهرکووک.. پاش مانگ و نیویک به هوێ (فیتنهی کهرکووک)
گیرایهوهو له رۆژی یهکههه ئاههنگی جهژنی سالانهی شوپشی

۱۴ ی گەلاویژی ۱۹۵۹ دا بە ماددە ی (۸۰) ی قانونی عقوباتی
بەغدا درا بە عورفی کە سزا کە ی خنکاندن بوو. (گوا یه ئه‌و
سەرۆکی هه‌لگیرساندنی ئه‌م کاره‌ بووه) ^(۱).

له‌ رۆژی ۱۹۶۳/۶/۲۳ دا دوا ی چوار سال زیندانی له‌ گه‌ل
برا کە ی شیخ حوسین و ده‌سته‌یه‌ک له‌ هاوه‌له‌کانی له‌ که‌رکووک
له‌ لایه‌ن رژی می به‌ عسه‌وه ته‌نفیزی له‌ سی‌داره‌دانی ده‌دری و
شه‌هید ده‌کری.

وه‌سیه‌ تنامه‌یه‌کی کورت و چری به‌ زمانی عه‌ره‌بی بو‌ خیزان و
دۆست و خزم و مناله‌کانی ده‌نی‌ری ^(۲).

جوانترین وته‌ ی ئه‌وه‌ بوو (ئی‌مه‌ ئه‌ گه‌ر گولیش نه‌بین ئه‌بین به‌ گل
بو‌ گول).

^(۱) سه‌رجه‌م به‌ ره‌مه‌کانی مارف به‌ رزنجی شه‌هید ... ل ۵۴.

^(۲) هه‌مان سه‌رچاوه‌ ل ۴۲۹.

مارف بەرزنجى و بەرھەمەكانى

مارف بەرزنجى وەك سىياسەتمەدارىك دەورى خۆى لە بوارى كۆمەلایەتى بينیووە و ئەنجامەكەشى قوربانیدانى بووە لەو خەباتە درێژخایەنەدا.. سەربارى ئەم لایەنە لە بوارى رۆشنیریدا ناوبراو وەك ئەدیبيك خاوەن داھینانى ھزرى بووە چ لە بوارى شیعەر دانانیدا چ لەبوارى چیرۆكنووسین و وەرگێراندن دەورى بينیووە..

مارف بەرزنجى ھەر لەسالانى چلەوھەولئى بۆلۆكردنەوھى بەرھەمەكانى داو، بە تايبەتى لە سالى ۱۹۴۲دا بە ھاریكارى (شاكر فەتاح) لە ناحیەى قادر كەرەم توانى رۆژنامەییەكى ھەفتانە بە ناوى (باسەرە) دەرېكەن لەو رۆژنامەییەدا مارف بەرزنجى بەرھەمى بە نازناوى (ناسراو) یان (بەرزنجى) بۆلۆكردۆتەوھ (دەتوانین رۆژگارى تەقینەوھى كانیاوى روونى شیعرى بۆلۆكراوھى مارف بەرزنجى ببەستینەوھ) بە كات و سەردەمى دەرچوونى گۆڤارە سەنگینەكانى وەك (ھیوا- شەفەق- روناھى) و دواتریش رۆژنامەى (ئازادى) كە وەك شاعیریكى ناسراوھ دەرکەوتوو بە نازناوى (پشكۆ) وھ ھاتە كۆپى شیعرى راستەقینەوھ^(۳) لە بوارى چیرۆكنووسیشدا ھەول و كۆششى بۆ

(۳) ھەمان سەرچاوە..... ل ۱۱- ۱۲.

ناوهراسستی په نجاکان دهگه پښتو وه. هه روه ها به دهرچوونی گوڅاری
 (شهفهق) له سهرهتای سالی ۱۹۵۸ د دهروازهیه کی رووناکتری بو
 کراو ته وه به مه به سستی بلاوکردنه وهی به ره مه کانی و خو
 خه ریککردنی سهروم پر بو هم هونه ره که خاوه نی شیوازیکی
 تایبه تی بووه^(۴) مارف به رزنجی سهرباری هم لایه نه دهستیکی
 بالای له بواری ره خنه و لیکو لینه وهی نه ده بی هه بووه که ره خنه ی
 له به ره می شیعی (کامهران موکری) گرتووه له گهل کتیبه که ی
 عه بدولر هزاق بیمار (شانوی کوردستان) و (هم و زین) ی
 (نه حمه دی خانی) که هه ژار به شیوه ی موکریانی کردوویه به
 شیعر. هه روه ها له هونه ری وهرگی پرا نی شدا دهستیکی بالای له
 وهرگی پرا نی شیعیرو هونه ری چیروک... هه بووه. سهرباری هم
 چالاکیانه له بواری روژنامه گه ری تیدا دهستیکی بالای هه بووه. به
 تایبه تی له گوڅاری (شهفهق) دا وهک نووسه ریکی شاره زاو به
 توانا به ره مه کانی تیا بلاوکردو ته وه، به گشتی سهرجه م
 به ره مه کانی مارف به رزنجی بریتین له: (شیعر، وتار، چیروک،
 شانوگه ری، نامه ی تایبه ت، وهرگی پرا، ورده بابته). شایه نی
 باسه شهید مارف به رزنجی له بواری نووسیندا هم نازناوانه ی
 به کاره ی ناوه (ناسراو، به رزنجی، پشکو، شوان) و هه ندی

(۴) هه مان سهرچاوه ۱۸ ل

نووسینی تری به ناوی خۆیه وه بلاوکردۆته وه .. له گوڤاری
(شهفهق) دا وهك ههر ئه ديبیكى ناسراو گوڤهیهكى به ناوی (ئهلف
با) هه بووه و تارى سیاسى و ئه دهبى و كۆمه لایه تی به ناوی
(شوان) بلاوکردۆته وه . بهم هۆیه ماف به رزنجى شههید وهك
نووسهرو ئه ديب و پيشكه وتنخوازىك و وهك سیاسه تمه دارىكى
كورد ده ورىكى گه وره ی له بواری فیکرى و ئه دهبى و هونه ریدا
بینیوه تا شههید کردنى دهست بهردانى قه له مه كه ی له پیناو
خرمه تکردن به رنه داوه .

شوینی مارف بهرزنجی و

تهکنیکی چیرۆکنووسین له ناو چیرۆکنووسانی سالانی په نجاکاندا

- چیرۆکی کوردی له ناوهراستی په نجاکاندا وهك هونهریك چهند ههنگاوێکی پێشكهوتووانهی نا به تایبهتی به دهركهوتنی ههندی گۆقاری خزمهتگوزاری وهك (پێشكهوتن - شهفهق - هیوا) كه دهركایهکی رۆشنیرییان خسته سهڕ پشت بۆ نووسهران و پشتمگیرییان له ریگای بلاوکردنهوهی بهرهمهکانیان⁽¹⁾ به ئی چیرۆکهکانی ئهو سهردهمه رهنگدانهوهی باری سیاسی و کۆمهلایهتی کورد بوون... لهو سالانهدا تا شوپشی ۱۴ گهلاویژی ۱۹۵۸ جووتیارانی کورد رووبهرووی دهربهگهکان و رژیمی پادشایی راپهڕینی قوتابیانی راپهڕینیان کرد، حیزب و دهسته و نیشتمانپهروهران له راپهڕینهکاندا رۆلی شیاوی خۆیان بینی... دهركای گرتوووخانهکان کرانهوه... بهرهی نیشتمانی بهرهمهکی یهکگرتوو بوو بۆ ههڵگیرسانی شوپشی ۱۴ گهلاویژی ئهم باره سیاسی و میژوو و کۆمهلایهتییه له بهرهمه

⁽¹⁾ لیکۆلینهوهی بیلۆگرافیای چیرۆکی کوردی - عومەر مهعروف بهرزنجی. بهغدا ۱۹۷۸. ل ۵۷ - ۷۶.

چیرۆکنووسانی ئەو قوناغە بەزەقی رەنگی داوەتەو. چیرۆکنووسانی ئەو سەردەمەش بە گشتی لە بەرەى گەل بوون. بە چەکی وشە پەردەیان لە رووی رەشى رژیمی کۆنە پەرسە هەلداوەتەو^(٢) یەکیک لەو چیرۆکنووسانەى ئەو سەردەمە کە تەوەرەى باسەکەکانى گرتۆتەو چیرۆکنووس مەرف بەرزنجى شەهیدە کە چیرۆکەکانى رەنگدانەو و واقەى کۆمەلەکەى بوو و دەورى نووسەر لە وشیارکردنەو و رەخساندنى زەمینەىەکی دیموکراسیدا دەبینى و لەلایەکی ترەو توانای بۆ چیرۆکنووسین و داپشتنەو و دەردەکانى کۆمەلەىەتى و دەورى دەربەگ و ئاغا لە چەوساندنەو و گوندەکاندا دەخستەپوو.

بەلێ مەرف بەرزنجى لە ناوەرەستى پەنجاکاندا دەستەى سەییەمى چیرۆکنووسانی کورد پێک دەهینى لە هەموویان ناسراوتریش (مەرەم ئەمین و مەمەد مەلود (مەم) دوکتۆر جەمال نەبەزو جەلال مەحمود عەلى و جەمال بابان و ئەمین میرزا کەریم و مەرف بەرزنجى) یە سەرەتای خۆخەریککردنى مەرف بەرزنجى بە چیرۆکی هونەرییەو، هەول و کۆششى بەردەوامى لەم بوارەدا بۆ ناوەرەستى پەنجاکانى ئەم سەدەى دەگەریتەو... ئەم چیرۆکنووسە لە بەرەمەکانیدا خاوەن شیوازیکی تایبەتیەو

(٢) چیرۆکی هونەرى کوردی - حەسین عەرف... ل ١٠٠.

بپروایه کی سه پومپی به ری یازی ریالیستی هه بووه و که ره سته و
ناوه پۆکی باب هه تاکانی له به سه رهات و رووداوی خۆمالی
هه له یینجاوه^(۳)

^(۳) پروانه: سه رجه می به ره مهکانی ماف به رزنجی شه مید..... ل ۱۸.

تاقى كىرگەن ۋە چىرۋىكىسىنى لاي - مارق بەرزىجى -

تاقى كىرگەن ۋە چىرۋىكىسىنى مارق بەرزىجى بە ھۆى گۇقارى
(شەفەق) ۋە زىياتىر نووسىر ناسرا ۋەك خۆى دەلى (بەھۆى
گۇقارى (شەفەق) ۋە ماۋى ئەۋەم بوو كە زۇرتىر خوۋ بدەمە
نووسىن لە سەرەتاۋە مامۇستا عەبدولسەمەد خانەقاۋ كەمىك
مامۇستا ئىبراھىم ئەھمەد يارمە تىياندەم بە تايىبەتى لە نووسىنى
چىرۋىكى (ئاۋازو كەباب*) دا كە لە شەفەقدا بىلۋىكرىيەۋە... پاش
ئەۋە دەستىم كىر بە خويىندەۋە لەسەر فەنى چىرۋىكىسىنى چىم
دەست كەۋت لەسەر چىرۋىكى خويىندەۋە.. زۇر كەلەم لە
كىتەبەكانى دىكتۇر مەمەد يوسف نەجم (فن القصه) و (القصه فى
الادب العربى) و كىتەبەكەى دىكتۇر رەشاد روشدى (فن القصه
القصيره) و كىتەبە ئايابەكەى لاگوس پاگرى كە (دورىنى
خەشەبە) كىرۋىيەتى بە غەربى (فن الكتابه المسرحيه) م
ۋەرگىرۋە چىشم دەست رۇيشتىبى لە خويىندەۋە چىرۋىكى
دىخىم نە كىرۋە (۱).

* چىرۋىكى ئاۋازو كەباب لە ۲ شۇباتى ۱۹۵۸ى گۇقارى (شەفەق) بىلۋىكرىيەۋە.

(۱) بىرۋانە سەرجەمى بەرەمەكانى مارق بەرزىجى... ل ۵۶ - ۵۷.

— بهم چه شنه مارف بهر زنجی له تاقیکردنه وهی چیرۆکنووسین و بلاوکردنه وهی چیرۆکهکانی ددهوی.. له تازهکردنه وهی شیوازی تهکنیکی نوی و سوود وهرگرتنی له ئهدهبی عهرهبی و ئهدهبی ئهوروپی ددهوی. وینهی نوی له چیرۆکهکاندا دهنهخشان و موعادهلهیهکی رهزمی چیرۆکی (شهتل) بۆ کۆماره ساواکهی ۱۴ی گهلاویژو ئامانج و هیواو ریکخراوه دیموکراسیکانی وهك شهتل و نهام سهریان دهرهینا له گهل قوتابییهکانی تردا وهك شهتل و ابوون). چیرۆکنووس له چیرۆکهکانیدا خهیاڵکاری تیا کردووه نه خهیاڵی روون به لکو که رهسه و رووداو له واقع وهرگرتن و خهیاڵکاری تیا کردن تا له رووداویك جهوه رهییکی شاراووه دهربخهین و مهغزایهکی لی وهرگرین وهك له چیرۆکی (جهژنیکی شادی)* دا خهیاڵکاری تیا به کارهیناوه (ههژاران زوو نامرن... نامرن...)^(۲).

— مارف بهر زنجی له هونهری چیرۆکدا پیتیکی بالای بووه باشتترین به لگه ئهو وتارهیه به ناوی (تیشکیك سهبارته به هونهری چیرۆکنووسین) که سهرحاوهی باسهکه له چهندین چیرۆکنووسانی عهرهبهوه وهرگرتووه و شارهزایی خوئی لهو

* له ژ ۳۳ی ته مووزی ۱۹۶۱ی گۆفاری هیوا بلاوکراره تهوه.

(۲) هه مان سهرحاوه. ل ۵۷ - ۵۸.

بوارەدا دەرخستوو بەوەی ئەو سەرنجانەى دەربارەى تەکنیکی
 چیرۆک باس دەکات وەک (چیرۆک گێڕانەوێ رووداو)،
 (رووداوێ کانیش لە کەسەوێوە ئەو کەسانە یەک جور نین، شوین
 و بەستنی کەسەکانی چیرۆک وەک یەک نابن، لەلایەکی ترەو
 نووسەر رومان دەکێشی بۆ دەرەوێ چیرۆکنووسی سەرکەوتوو.
 (چیرۆکنووسی ھونەرەند رومان ئەکێشی لەگەڵ رووداوێ کانیا..
 ئەمەش چیرۆکنووس بەو پێ دەگا کە لە راستی ژینی
 کۆمەلایەتی دوور نەکەوێتەو ئەو چیرۆکنووس دەررون ناس
 بێ مەبەستم لە زانستی سایکۆلۆژیدا ئەبێ شارەزا بێ... لەگەڵ
 ئەوەشدا ئەبێ چیرۆکنووس کاریکی وای کردبێ لە چنن و
 ھۆننەوێ رووداوێ کانێ چیرۆکەکیا باوەری پێ بکەن کە ئەو
 رووداوانە راستن یا دوور نین لە راست و بوون... ھەلبژاردن
 ھەنگاویکی زۆر بەنرخە بۆ ھەموو فەنیک بە تاییبەتی بۆ چیرۆک
 وتویانە فەن ھەلبژاردنە، ھونەرەندی ھەلکەوتوو ئەو کەسە یە کە
 ئەتوانیت شتی باش ھەلبژیری و سەرنجی خەلک رانەکێشی و
 ھەست و بیران ئەخەنە جوولە^(۱).

ئابەم شیوێ مەرف بەرنجی وەک شارەزاو لیھاتووی ئەو بوارە
 یە کە یە کە بنەماکانی ھونەری چیرۆکنووسی سەرکەوتووش

^(۱) ھەمان سەرچاوە.... ل ۲۳۱-۲۳۲.

دیاری دەکات، بەوەی چیرۆکنووس (ئەبێ بەشی خویندەوارانی تیا بەیلتەو تا ئەویش بیرى خۆى كەمى له گەلیا خەریك بكاو رەمزەکانى بە میشكى خۆى هەلبهێنى جا ئەوسا هەر خویندەوارێك بەپێى خۆى و لە چاوی خۆیەو مانایەکی لیبدۆزیتەو)^(۲).

بە کورتی بەلای مەرف بەرزنجیەو هونەری چیرۆکنووسین لەوەدایە چۆن بابەتەکە هەلبژێری؟ و چۆن بیخاتەرپوو؟ و چۆن وینەى دلگىرو زیندوو بکێشى؟ چۆن هۆو ئەنجام و راستیەکانى ژيانى مروۆ بدۆزیتەو؟ كە ئەمە بە گەرنگترین پێویستی سەرشانى چیرۆکنووسى داتەندری؟

بەم جوۆرە مەرف بەرزنجى توانى لە بواری چیرۆکدا بەسەرکەوتوویى بنەمای هونەرى چیرۆکەکانى دەربخات.. سەربارى ئەم لایەنە چیرۆکنووس لە بواری شانۆو دراماو رۆمانیشدا دەستیکى بالای بوو لەم هونەرەشدا ئەسپى خۆى تاقیکردۆتەو سەرکەوتوانە بەرەمەكەى پێشکەش کردوو وەك (زەوى زەوى خۆمانە) كە چیرۆکیكى شانۆییە كە لە چوار

(۲) هەمان سەرچاوە ل ۳۳۳.

*- چیرۆکی (گای پیرۆز لە ژاى پاشكۆزى گۆفارى (الاديب العراقى) مانگی تەموزى ۱۹۶۱دا بڵاو كراوەتەو نووسەر لە سەرچەمى بەرەمەكانیدا رۆژى نووسینی ۱۹۵۹/۵/۱۰ى داناوە كە لە كەركوك نووسیویەتی.

پەردە پىك ھاتوۋە... لە نىكەھ نالەى جووتياران و زەبرو
زەنگى دەربەگ و شادبوونەوۋەى جووتياران بە زەوى و ئاۋو
بەروبەمى رەنجيان دەدوى.. ئەم شانۇگەرىيە بۇ ئەو سەردەمەى
خۆى شتىكى تازە بوو.

– بەگشتى مارق بەرزنجى لە بوارى چىرۆكنووسيدا خاۋەنى
گەلى چىرۆكە كە ھەريەكەيان لە دايك بووى سەردەمى ژيانى
نووسەرەو لە رۆزگارپكى سنووردارى (۱۹۵۸ – ۱۹۶۲) دا لە دايك
بوون و لە گوڭقارە كوردىيەكاندا بلاوكرائونەتەو... بە تايبەتى
سەرچەم چىرۆكەكان برىتين لە:–

۱– ئاۋازو كەباب.

۲– گاي پىرۆز*.

۳– شەتل.

۴– جەژنىكى شادى.

۵– نامەى سەرسنور.

۶– سەر لە بەيانى نەورۆزىك.

۷– بەسەرھاتى قوتابىيەكى پۆلى چوارەمى حقوق(تەواۋ
نەكراۋە).

۸– مەمەدەفەندى سەرسام.

۹– پەيكەرەكەى گاۋرباغى.

۱۰- مه لا برايم. ۱۱- من و براكهه* .

* نهه چيروكانه ههنديكيان له ژيانى نووسهرداله گوزفارهكاندا بلاوكر اوتهوه به تاييه تي (شهش چيروكي يه كهه) و پاشان نهوانى تر له دواى مردنى نووسه ر له سه رجه مى به ره مهكاندا بلاوكر اوتهوه .

تەۋەرى دوۋەم:

تەكنىكى گىرپانەۋەى چىرۆكەكان

پىناسەى گىرپانەۋە:

مروۋ رۇژانە روۋبەروۋى چەندىن رووداوو بەسەرھات و جارجارەش كارەسات دەيىتەۋە، جا يەكك لىو ھۆيانەى بەھۆيەۋە ئىو رووداۋانە باس دەكات و بەرامبەرەكەى رادەگەيەنيت گىرپانەۋەيە، كەۋاتە دەكرى بگوترى مروۋ لىو ريگاي پەنابردنە بەر گىرپانەۋەى رووداۋەكانى دويىنى ژيانى رابردوۋى تواناي ئىوۋەى پەيداكردوۋە بەردەۋامى بە ئامادەبوۋنەۋەيەكى نوۋى دويىنى خوى و كەسانى تىرىدات.

جا ئەگەر تەماشاي رەگەزى گىرپانەۋە لىو چىرۆكدا بىكەين دەيىنن ئەم رەگەزە ۋەك خاسيەتلىكى بىنەرەتى چىرۆك دياركراۋە "چىرۆك: بىرىتە لىو گىرپانەۋەى كۆمەلە رووداۋىك بە شىۋەيەكى ھونەرى كەۋا قەۋمانىك يان چەند قەۋمانىكى ژيان يان سىروشت دەكاتە مايەى سەرنج راكىشان ۋە بىزۋاندنى ھەستى جوانپەرۋەرى و پىگەيانندنى لىكدانەۋەى گوگىر يا خويىنەر بەرامبەر بە ژيان"^(۱)

^(۱) پەخشانى كوردى، عبدولرەزاق بىمار، بەغدا ۱۹۹۸، ل ۲۶۱.

ئەمەش ئەو دەگەيەن ئىت كە گىرپانەو دەبى شىۋەيەكى ھونەرى
 ۋەربگىرىت ۋە لەلەين كەسىكەو ئەنجام بىرى ۋە ئاراستەي
 ۋەرگىرىك بىرىت ۋە كەرەستەكەشى گىرپانەو ۋە رووداۋىك يان
 بەسەرھاتىكە ۋە مەبەستىشى ۋەروژاندنى ھەستى ۋەرگەرەكەيە
 "ئەو ۋە رووداۋەكانىشى لەو شىۋەي ھونەرىدا دەگىرپتەو
 چىرۋىكگىرەو ۋە ئەگەر چىرۋىكەكەش نووسرا ئەو
 چىرۋىكگىرەو ۋە دەبىتە نووسەر يا چىرۋىكنووس ۋە لە
 چىرۋىكەكەي دەرگىشراۋە" (۲).

جا ئەگەر بەوردى سەرنج بەدەينە بنەماكانى پىكھاتەي جەستەي
 ھەر چىرۋىك دەبىن "ئەمپۇ گىرپانەو بە يەكىك لە گىرنگىن
 بنەماكانى بىناي ھونەرى تىكستى ھەر چىرۋىك دادەنرىت..
 چىرۋىكنووس لە گۆشەنىگايەكى دىيارىكراۋە شتەكان
 دەبىن ئىت ۋە ھەستىيان پى دەكات ۋە ۋەريان دەگىرىت" (۱).

گىرنگى بنەماي گىرپانەو لە چىرۋىكدا گەيشتۈتە رادەيەك لەلەين
 (ئالان رۇب گىرىيە) بىرىتە پىۋەرى سەرگەوتنى بەرھەمەكە بۆيە
 لەم روۋە دەلىت "چىرۋىكنووسى راستەقىنە ئەو كەسەيە كە

(۲) عالم القصه، بىرناردى فوتور، ترجمه د. محمد مصطفی ھوارە، القاۋەرە ۱۹۶۱، ص ۱۶۶.

(۱) بىناي ھونەرى چىرۋىكى كوردى، پەرىز سابىر، ل ۲۱۵. (نامەي ماجستىر - زانكۆي سەلاخەددىن).

دەزانىت چۆن چىرۆكەكە بگىرپتەو^(۲) "هەرۈەھا" بايەخ و گىرنگى ئەم جۆرە تەكنىكە لەو ەدايە كە بەيەكەم بنەماو پىۋەرى سەرەكى دادەنرپت بە تايبەتى بۆ دروست بوون و جياكردنەو ەى ژانرە ئەدەبىيەكان و جياكردنەو ەى چىرۆك لە جۆرەكانى دىكەى ئەدەب^(۳).

كەواتە دەتوانىن بلىين كە گىرانەو ە پردىك لە نيوان چىرۆكگىرەو ە خوينەر دروست دەكەن و ئامانجى گىرانەو ەش گەياندەن. ياخود گىرانەو ە دەبىتە ئامرايىك بۆ چىنىنى پىۋەندى نيوان ئەو بنەما ەونەرييانەى تىكستى چىرۆكەكەى لەسەر دروست دەبىت...^(۴).

گىرنگىدان بەم تەكنىكە واى كردو ە نووسەران ەمىشە بايەخى پى بدەن و گۆرپانكارى بەسەر دابەينن و شىۋەو شىۋازى جياواز ەربگىرپت و لە تەكنىكە سادەى گىرانەو ەى مەوزو ەى چىرۆكگىرەو ەى ەموو شىزان ەنگاۋ بنى بەرەو زاتىيەتى گىرانەو ەو گۆرپىنى راناۋى كەسى سىيەمى تاك (ئەو) بە راناۋى كەسى يەكەمى (من) ەنگاۋ بنىت و ەستە نادىارو شاراو ە

(۲) عالم الروايه، رولان بورنوف وديالى ئوتوليس، ترجمه نهاد التكرلى، بغداد ۱۹۹۱، ص ۳۷.

(۳) البنائو الفنى فى الروايه العربيه فى العراق، شماع مسلم و د. العانى، جامعه بغداد ۱۹۸۷، ص ۱.

(۴) البنائو الفنى لروايه الحرب فى العراق، عبدالله ابراهيم علاوى -بغداد ۱۹۸۸، ص ۱۶۱.

پهنگ خوار دوو کانی بهی پهردهو به شیوهیه کی ناشکرا
دهربخات.

۴

باسى يەكەم:

جۇرو شىۋازەكانى چىرۇكگىرەۋە

خويندەنەۋەى سەرجهەم چىرۇكەكانى مارف بەرزنجى،
دەمانگەيەنىتە، ئەۋەى بلىن لە نيوان چىرۇكگىرەۋە شا كەسى
چىرۇكەكاندا پەيوەندىيەكى پتەۋەيە كە رووداۋەكانى ناو
چىرۇكەكان دەردەخەن و شىۋە شويىنى چىرۇكگىرەۋە لە
دەرەۋە ناۋەۋەى چىرۇكەكە دىارى دەكات، شىۋە جياۋازەكانى
چىرۇكگىرەۋە لە ناو گىرپانەۋەدا دەخاتەپروو. كى رووداۋ
دەگىرپتەۋە؟ چىرۇكگىرەۋە چۆن تەماشاي گىرپانەۋەكەى خۆى
دەكا؟ پىۋەندى چىرۇكگىرەۋە بەۋەكەسايەتيانەى كردارەكانيان
دەگىرپتەۋە چىيە؟

چىرۇكگىرەۋە بەپىي پۆلىن كردنى (جىرار جىنىت) دابەش
دەبىتە سەر دوو جۇر:

يەكەم: چىرۇكگىرەۋەيەك لە ناۋەۋە رووداۋەكان دەگىرپتەۋە.

دوۋەم: چىرۇكگىرەۋەيەك لە دەرەۋە رووداۋەكان دەگىرپتەۋە.

(چىرۇكگىرەۋەى جۇرى يەكەم يا پالەۋانىكە بە راناۋى (من)

چىرۇكى خۆى دەگىرپتەۋە. بەم مانايە پالەۋان چىرۇكبىژىكى

ئامادەيەۋە ھەموو شتى دەزانى ئەگەرچى ئامادە نىيە.

بەلەم چىرۆكگىرەۋەى جۆرى دوۋەم كەسىكى شاھىدە بەم مانايە
ئامادەىى ھەيەو رووداو دەگىرەتتەۋە^(۱).

رەخنەگرى فەرەنسى (جان بويون) جۆرى پىۋەندى نىۋان
چىرۆكگىرەۋەو كەسانى ناو چىرۆك بەم شىۋانە دابەش دەكات:
چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شىتزان (چ. گ. <) واتە چىرۆكگىرەۋە لە
شا كەس زياتر دەزانىت.

چىرۆكگىرەۋەى ھەمان شىتزان (چ. گ. =) واتە چىرۆكگىرەۋە
ھەندەى شاكەس دەزانىت.

چىرۆكگىرەۋەى كەم شىتزان (چ. گ. >) واتە چىرۆكگىرەۋە لە شا
كەس كەمتر دەزانىت^(۲).

چىرۆكگىرەۋەى بى متمانە. واتە زانىارى بە ھەلە بە خوينەرو
گوڭگر دەدات؟^(۳).

لەتەك راكانى جىرار جىنىت و جان بويوندا رايەكى تۆدۆرۈۋە
ھەيە كە ئەۋىش (بىنن) دەكا بە پىۋەر بۆ جۆرەكانى
چىرۆكگىرەۋە كە بەم جۆرە دابەشيان دەكا:

(۱) تقنيات السرد الروائى فى چوو المنهج البنويى — يمنى العيد، لبنان ۱۹۹۰. ص ۹۰-۹۱. بناو الروايە.

د. سىزار قاسم، بيروت ۱۹۸۵ ص ۱۸۱.

(۲) بېۋانە بېناى مۆنەرى چىرۆكى كوردى پەريز سابىر. ل ۲۱۷.

(۳) النقد التكميلى التحليلى. د. عدنان خالد عبدالله. گ. بغداد ۱۹۸۶. ص ۸۵.

یه کهم: چیرۆکگیره وه له پالەوان پتر دهزانی (بینین له پشته وه
یان له دواوه).

دوهم: چيروکگيرهوه به قهدير پالەوان دهزانی (بينين له گه‌ل...) سيبه‌م: چيروکگيرهوه له پالەوان که‌متر دهزانی (بينين له دهره‌وه)^(٤).

له جوړی یه کهمدا که چیرۆکگپړه وی هه موو شتزان له دواوه یا له پشته وه ئاگاداری هه موو رووداوه کانی ناو چیرۆکه که یه (دهزانی چی روودهدات و دهوړه کان بهر کی دهکه وی؟ و کاره کان چوڼ دابهش دهکاته سهر شاکهس و رووداوه کان چوڼ دروست دهبی و چوڼ په رده سه نیټ.

هەرچی پەيوەندی بە شیوازی گێڕانەوهی ئەم جوړە بێت ئەوهیه
 راناوی کەسی سییەمی نادیار بەکار دینی^(۵). لەم جوړە
 گێڕانەوهی دا هەمی شە وەرگەر شووینکە وتووی
 چیرۆکگێڕەوهیه کە^(۶) لەمەش گرنگتر چیرۆکگێڕەوهی هەموو
 شتزان دەبی رادەي زانیارییەکانی کە بە خوینەری دەگەیه نیت

(٤) تقنيات السرد الروائي في جوار المنهج البنيوي - يعنى العيد بروت ١٩٩٠، ص ٩١.

(٥) القصة القصيرة نثريا وتكثيفا. يوسف الشاردي - سلسلة كتاب الهلال - العدد ٢١٦. مصر ١٩٧٧.

ص ۷۰.

(٦) سنای هونەری حەروکە، کوردی... بەرێز ساپەر ل ٢١٨.

دەبىي دىيارى بىكات و سەرنجى خويىنەريش بۇ چەند زانىيارىيەكى
دىيارىكراو رابكىشى^(۱).

جوړى دووهم: له جوړهكانى گيړانهوه پيى دهوتريت (بينين
لهگه) ئه مهش و چيروكگيړهوهى هه مان شتزانه كه ئه و شتانهى
دهزانى كه كهسانى ناو چيروكهكه دهيزانييت و شويى
چيروكگيړهوهكهش له پال كهس و رووداوهكانهوه بهستراوه به
شويىكى دىيارىكراوهوه. چونكه تواناي ئهوهى نيه، به
ئارهزووى خوئ ههلسوكهوت، له ئاست شوين و كات بىكات. له
جوړه گيړانهوهيهدا چيروكگيړهوه لهگه رووداوهكان دهوستى
نهك له پشتيانهوه^(۲).

ئه و راناوهى بهم جوړه گيړانهوه بهكار ديت، راناوى كهسى
يهكه مى بگوئ (من) به چيروكنووس راناوى كهسى يهكه مى بگو
له چيروكهكهيدا بهكار دهينييت و خوئ دهخاته شويى
شاكهسى چيروكهكه يا شويى يهكيك له كهسه لاوهكيهكان و به
زمانى ئهوان دهوئ^(۳)* چيروكگيړهوهى هه مان شتزان هه ر له

(۱) النقد التكميلى التحليلى. د. عدنان خالد عبدالله. ص ۸۶.

(۲) الالسنه والنقد الادبى فى النثرية والممارسه. د. موريس ابو نافل. بيروت. ۱۹۷۹. ص ۱۱۸.

(۳) فن القيصه. دكتور محمد يوسف نجم. ... ص ۷.

ناوہوہی چیرۆکەکەدا دەمیینتەوہو کەسەکانیش لە گۆشەنیگای دیاریکراوہ دەبینت.

جۆری سییەم: لە جۆرەکانی گێڕانەوہ ئەوہیە کە پێی دەوتری (بینین لە دەرەوہ) چیرۆکگێڕەوہی ئەم بوارە دەلین (چیرۆکگێڕەوہی کەم شتزان) چونکە زانیارییەکانی چیرۆکگێڕەوہ بە ھۆی بینین و بیستن زانیاری دەست دەکەوێت واتە سەرچاوەی پەیداکردنی ئەو زانیارییانە تەنھا ئەم دوو ھەستە (٤).

جۆری چوارەم: چیرۆکگێڕەوہی بێ متمانە کە زانیاری بە ھەلە پیشکەش بە خوینەر دەکات (لە چیرۆکەکانی مارف بەرزنجی بەدی ناکرێت).

بەگشتی ئەم جۆرە گێڕانەوانە سەرەوہ دەتوانین بەسەر چیرۆکەکانی مارف بەرزنجیدا پراکتیزە بکەین بە تایبەتی ئەو چیرۆکگێڕەوانە لە دەرەوہی رووداوی چیرۆکەکە دەزانیت یاخود ئەو چیرۆکگێڕەوہی لە ناوہوہ رووداوەکان دەگێڕێتەوہ بەپێی بنەمای بینینەکانی.

* نۆز لە رەخنەگرەکانی ئەوروپی بە تایبەتی یەکیکی وەک تۆدۆروف لەم جۆرە گێڕانەوہیە ھەر رانای کەسی یەکەمی بکو (من) بەکار ناھێنێ بەلکو ناماژە بە رانای کەسی سییەمی نادیار (ئەو) پشت دەبەستی کە لەوانە لە یەک چیرۆکدا بەکار بھێنرێت.

(٤) بینای ھونەری چیرۆکی کوردی ... ل ٢٢٣.

لە چىرۆكەكانى مارق بەرزنجىدا شوينى چىرۆكگىرەوھى
(ھەموو شىتزان) لە چىرۆكەكانى ديارە وەك چىرۆكى :

- ۱- ئاوازو كەباب.
- ۲- گای پىرۆز.
- ۳- پەيكەرەكەى گاورياغى.
- ۴- بەسەرھاتى قوتابىيەكەى پۆلى چوارەمى حقوق (تەواو نەكراوھ).
- ۵- مەلا برايم.
- ۶- مەمەدە فەندى سەرسام.

- تەكنىكى گىپرانەوھ لە چىرۆكى (ئاوازو كەباب) دا ھەر چەندە گىپرانەوھ لەلايەن يەكك لە كەسەكانى ناو چىرۆكەكەيە بەلام ئاگادارى ھەموو رەھەندو لايەنە ناديارو شاراوھى كەسەكان و ژيانى رابوردويانە ئەوھش واى كردووھ كە چىرۆكگىرەوھى ھەموو شىتزان دەرېكەوئ. شاكەسەكان (فلامورز و ميرزا) ن لە ژىر دەسەلاتى چىرۆكگىرەوھدان و بە دەستىيەوھ وەك بووكە شووشە وان چۆنى بوئت وا دەيان جولئىنئت و بەرەو ئەو مەبەستەيان دەبات كە خۆى دەيەوئت... ھەرەھا بە جۆرى راناوى كەسى سىيەمى ناديار (ئەو) رووداو و كەسەكانمان پى دەناسىنئت كە كەسە سەرەكەكان (فلامورز و ميرزا) يەو كەسە لاوھكەكە

(جهموله)يه، چيروڭگيرهوه له دهرهوه بههوى شاكهسهوه
كهسهكانى پيدهناسينيت و ههموو شتيك دهربارهى كهسهكان به
ئيمه رادهگهيهنى (ئهم جووته كوره، فلامورزو ميرزا وهك
كهلهشيري جهنگى گهړهكهكه مان بوون به گيانى يهكتر سوور،
گهلى كهس و ايان تى نهگهيشته كه زور له پاريزى يهكتر
دهگهپښ، نهگه هر كاميكيان به تهواوى به خويا بديا بهبى سى
و دووهوى كهيان ناك، بهلام و ايان دانابوو له وريايى
ههردووكيان بوو كه خويان به دهستهوه نهداوه)^(۱)
چيروڭگيرهوهى ههموو شتران يهكه يهكه كهسهكان له دهرهوه بو
ناوهوهى چيروكهكه پيشكهشمان دهكات نهوته به شيويهكى
راپورت ئاسا له ههموو شوينيكى چيروكهكه ئامادهيهو
زانياريمان له رووداوو وهسفى كهسهكانى ناو رووداووكان و
ئازايى و جواميرى و ترسنوكى و رق نهستورى كهسهكان
دهردهخات و لهلايهكى تريشهوه دانيشتوانى گهړهكه به ههموو
تويرهكان دهردهخات. پاشان چيروڭگيرهوه دهچيته ناو
چاىخانهى گهړهكه، گهلى زانياريمان سهبارته به شوين و
دارهشوربيهكان و جوگهلهو جوړى يارى كردنى تاو لهو دو مينه و
پيكدادانى فلامورزو و ميرزاو جهمول و دادگايى كردنى ميرزاو دل

^(۱) چيروكى (تاوازو كهباب) ... ل ۱۴۶. (سهرجه م بهرهمهكانى مارف بهرنجى).

نەرمى مىرزاو رېگەگرتنى مىرزا لە خراپەكارى بۆ چاكى ئەمانە
 لاى چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شىتان پېشكەش بە خوينەر دەكات و
 بە شىۋەيەكى چىرۆ پىر ۋەسفى كەس و شوينەكان و ديمەنەكان
 بەرجەستە دەكات.

سەربارى ئەمانە چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شىتان دەچىتە
 ناۋەۋەى كەسەكان بە تايبەتى وئىنەى مىرزا كە لەلايەن
 فلامورزەۋە سەرزەنشە دەكرى و ئامۇژگارايەكانى ۋەردەگرى،
 (مىرزا چاۋەكانى پىر بوون لە فرمىسك، خوينىكى كەم ھاتە
 روومەتە زەرد ھەلگەپراۋەكەى، تەپرى كەۋتە لىۋى بەبارى).

سەربارى ئەم لايەنە چىرۆكگىرەۋە دەچىتە ناۋ گىروگرفتەكان و
 بەدۋاى چارەيەكدا دەگەپرى و دەيەۋى بەزارى شاكەسەۋە بلى:
 (با ۋاز لە شەپرو ئازاۋە بىنين و ھۆكارەكانى شەپكردن) ۋاتە
 باۋاز لە خەنجەر بىنين و بياخەينە مۆزەخانەۋە لەسەر بىنەماى
 خويندەۋەۋە پىزگرتن لەگەل يەك مامەلە بىكەين.. لىرەدا
 چىرۆكگىرەۋە خودى نووسەرە دەيەۋىت ئەۋ مەبەستەى خۆى
 دەرپىت، كەكەسى خراپەكارو شەپرانگىز ھىچى بەھىچ نابى و
 دەبى ۋاز لە خراپە و شەپرانگىزى بەئىت تا بتوانىت بە
 ئاسوودەيى بىزى (خەنجەر بۆ كەباب و تەفەنگ بۆ ئاۋان).

– ئەگەر بەۋوردى سەيرى كەسيەتى مىرزاى شاكەس و ئەۋ
 گۆراناھى تىا روۋىدا بىكەين، ئەۋا بەئاشكرا مەبەستى

چيروڭگيڀرەو ەمان بۇ ئاشكرا دەبيت... ئەو ەتا مېرزا سەرەتا
كەسيكى شەپانى و ئازاۋەچى بوو بەھيز و تواناۋ ئازايەتى خۇي
دەنازيت، بەلام چيروڭگيڀرەو كەسيكى ەك فلامورزى لى راست
دەكاتەو ە تا تەمى بكات و ناچارى بكات ەز ە شەپكردن بەيىت
و چيت ئازارى كەسانى ديكە ەدات

ئەم ەلگەپرانەو ەيەش دەبيتە ەوى ئەو ە لى خەك
خۇشەويست بيت و ريزى بگريت. نووسەر لەم چيروڭكەدا رەمزى
بەكار ەيناۋە —خەنجەر بۇ كەباب و تەفەنگ بۇ ئاۋان).

— لە چيروكى گاي پيروژدا گيپرانەو كە لەلايەن چيروڭگيڀرەو ە
ەموو شتزانە كە ئاگادارى ەلەسوكەوتى كەسەكانەو بواريان پى
دەدات گەتوگۇ بكن. ئەمەش بۇتە ەوى ئەو ە لەگيپرانەو ە
راستەوخۇ خۇي بە دور بگري.

— شىخ و مامۇستا، شاكەسى چيروڭكەن و چيروڭگيڀرەو
دو مەوداي كۆمەلايەتى دەخاتە روو ئەويش پلەي چينايتى
شىخ و مامۇستا دەردەخات. شىخ و پلەي چينايتى
دەسلەتدارە خاۋەن زەوى و زارو مسكينىكى زۆرە.. ەموو شت
بە دەست ئەو ە ديوەخانى ەميشە قەرەبالغ و ەريەكە لە
ئاشيك لى دەكەن.. بە دلى دەجولئەو ە بە تايبەتى كاتى شىخ
بينى فەلاح و رەنجبەرى روو لە مامۇستاي دىيەكەي كرد گومانى
پەيدا كردو دلى لە مامۇستا رەش كردو مامۇستاش نوينەرى

بەرەى نوئى و چىنى چەوساوە رىگە رۆشنگەرەووە خەمخۆرى
 بىدەستەلاتان دادەنا تەنانەت دەستى لە تىمار کردنى نەخۆشدا
 ھەبوو... ئەمانە چىرۆکگىرەووە وەك شىرىتى سىنەما ھەموو
 دەورەکان و ھەموو کەسە لاوەکیەکانمان وەك (خەلیفەو مەلاو
 کوئخای دى) يەكە يەكە نیشان دەدا، چىرۆکگىرەووە کە خودى
 (نوسەرە) ئاوا باسى دەسەلاتى شىخ دەکات.

((شىخ لە ناو کۆ دلى سادەو ساويلکەى ئەو ھەرىمەدا
 پاىەيەکی بە روالەت بەرزو بلندى بۆ خۆى گرتبوو. دەست ماچ
 کردن و لىشاو شەکرو چاپەزو ئاژەل و پوول و پارەى خۆپاىى بە
 کارەکەرو نۆکەرى بە نانەزگ بى توژ لىنىشتن و ئارەق رشتن
 خوش خۆرى و تەپپۆشى)).

چىرۆکگىرەووەى ھەموو شت زان زۆر بە وردى وینەو وەسفى
 يەکەيەکەى کەسەکان دەکات سەربارى ئەمەش نەك ھەر لایەنى
 فیزیکی کەسەکانمان پى دەناسىنى بەلکو چىرۆکگىرەووە
 ناوەووەى کەسەکانیش شارەزایەو زانیاریەکانى بە خوینەر
 دەگەيەنى کە دەچیتە ناخى شىخەووە دەلى:

"شىخ لەمەراقا ھەرتووکی سميلى خۆى ئەبرد بەدەماو پيشى
 ئەخواردەووە.. بەلام دەردى دلى خۆى بۆ خەلکەکەى دەوروبەرى
 خۆى دەرنەئەبرى ھەر بە ئاخ و ئوف و ھای و ھۆو بەبا ئەدا".
 تەنانەت چىرۆکگىرەووەى ھەمووشت زان رىگەى گفتوگو بە شىخ

و مامۆستا دەسپێری و رووبەپرووی یەکیان دەکاتەووە ئەنجام مامۆستا بەخۆپاگری و (لەسەرخۆو بێدەنگی لەناو کۆپەش و شیفەخۆی رزگار کرد بە دەم ریووە لەبەر خۆیەو هەر ئەبیوت گای پیروۆ. گای پیروۆ لە هیندستانیش گای دەپەرستن^(۱)).

هەر وەها دەوری مامۆستا وەک روناکییری و خاوەن ئەزموون دەردەخات کە دڵخۆشی خاڵۆ حەمە رەشید دەداتەووە داوای خۆپاگری لی دەکات و ئەوێ تێدەگەییەنی کە (ئەم دەسگای فروفیلانەش زۆری نەماوە، دادەتەپن و دپکی ئازار لە گیانی هەژاران دەرهینری و دنیا یەکسان دەبی و پۆلیسشمان ناوی و خۆمان پۆلیسی خۆمان دەبین...^(۲) ئاوا چیرۆکیگێڕەو شێخ بەگای پیروۆی نەخویندەوارەکان دادەنی و بە رووخانی دەزگای دەربەگای و دەوری گەل و ژیانیکی نوی دەخاتە پیش چاوی خەلکە تیگەیشتووەکە

- لە چیرۆکی (پەیکەرەکی گاورباغی) دا چیرۆکیگێڕەوێ هەموو شتزان کە لە دەروەوی چیرۆکەکیە دەسەلاتی بەسەر هەموو لایەنیکدا هەیە بە ئارەزووی خۆی لە دەروەو بۆ ناوەو لە ریگە شاکەسی چیرۆکە (موللاً) رووداوێکان دەگێڕێتەو،

^(۱) چیرۆکی گای پیروۆ... (سەرچەم بەرەمەکانی مارف بەرزنجی) ل ۱۵۳.

^(۲) چیرۆکی گای پیروۆ... ل ۱۵۹.

چیرۆکگێڕهوه ههولێ دهستنیشان کردنی شوینەکانی ناو شاری
 کهرکوک دهکات و وهسفیکی وردی گهڕهکهکانی (قۆریه و تسعین
 و تهکیهکان) دهکات... نووسهر چاک شارهزای (مولّلا)یهو له
 میژوه ناشنای یهکتربوون... چیرۆکگێڕهوه بهزاری (وسوو)
 باسی شتی تازهی بۆ مولّلا دهکرد مهلاش به پێچهوانهوه شتی
 رابوردوی دهگێڕایهوهو زۆر دونیای دیبوو... تهنانهت (سالهها
 دهف زهن و دیوانه و کهله و شیتی تهکیه بووه... پرچیکی لوول
 و خاوو چرو پرو تاسهر سی بهنه ی لهسهر یهک پی خوبادان و
 خولانهوه له شهوی ههینیداو بانگی دهکردبوو)^(۳)... بهم جوړه
 چیرۆکگێڕهوه ههموو لایهنهکانی (مولّلا) ئاشکرا دهکات که چۆن
 مولّلا سهوزهفرۆش بووهو له رۆش بووهو له بازاری قۆریه
 دوکانیکی بچوکی سهوزهفرۆشی ههبوو

کاسبیهکهی بهشی ئهوهی نهکردوه منالهکانی تیرو پۆشتهو
 پهرداخ بکات و ههر ههوهس و خهیاڵی لای زیارهتی کهربهلاو
 موریدی شیخ بوو... چیرۆکگێڕهوه خوێ دهخاته شوینەکان و
 ههلوێستی مولّلا ئاشکرا دهکات بهوه بهرهکهتیان دهخاته روو که
 نههوو هۆی شیخ خهلیفه ههواس و نه زیارهتی کهربهلاو نهجهف
 بهرهکهتیان نهخسته دوکانهکهی و باریان سووک نهکرد... ئا ئاوا

^(۳) چیرۆکی پهیکرهکهی گاوریاغی (سهرجهم بهرهمهکانی مارف بهرزنجی) ... ل ۱۸۰

چیرۆکگێڕهوه شارەزای هه‌موو لایه‌نیکی ناو چیرۆکه‌که‌یه‌و له
 دهره‌وه بۆ ناوه‌وه‌و به‌ پێچه‌وانه‌وه له ناوه‌وه بۆ دهره‌وه ئه‌وه‌تا
 ئه‌و هه‌موو ماندوو بوونه‌ی مۆللاً ئاخری خۆی له ته‌کیه‌و
 حوسینیه‌ دزییه‌وه... پاشان چیرۆکگێڕه‌وه یه‌که‌ یه‌که‌ی
 که‌سه‌کان پێی دهناسینی له‌گه‌ڵ وه‌سفی وردی که‌سه‌کان هه‌ر بو
 نمونه‌ (کیمیایه‌ریک) که‌ خه‌لکی به‌ناوی (سه‌یده‌ ئه‌فغانیه‌که‌)
 ناویان دهب‌رد پیمان دهناسینی، که‌ چۆن خه‌ریکی جادووگه‌رییه‌و
 (جادووی وا دهنانی که‌ جۆ به‌ دیوارا سه‌ر ئه‌خا و ژن و می‌رد لێک
 جودا ئه‌کاته‌وه‌) چیرۆکگێڕه‌وه هه‌ول دهدات ناوه‌وه‌ی که‌سه‌کان
 بناسینی و له‌ ریگه‌ی زانینی که‌سیه‌تی مۆللاً کیمیایه‌ره‌که‌ی بۆ
 دهرکه‌وت که‌ جاسوسه‌...

چیرۆکگێڕه‌وه له‌ کاره‌ساتی (گاوباغی) ده‌دوی و دهرده‌که‌وی
 که‌ خودی نووسه‌ره‌ ده‌وری له‌و کاره‌ساته‌دا بووه‌. ده‌وری
 کریکاریکی وشیا‌ری له‌ ناو کریکاره‌کانی نه‌وتی که‌رکوک
 هه‌بوو... که‌ چۆن خه‌ریکی دامه‌زاندنی نه‌قابه‌ن و داخوازی و
 خواست و ئاواته‌کانیان بوون.. کریکاره‌کان به‌ چه‌ند زمانیک و
 چه‌ند نه‌ته‌وه‌یه‌که‌ یه‌کی گرتبوو... کار گه‌یشته‌ مانگرتن و
 خۆپیشاندان و کۆبوونه‌وه‌یان له‌ گاوباغی... چیرۆکگێڕه‌وه وه‌ک
 سیاسی و رۆشنیری‌ک هه‌ول دهدات باری ئایدیۆلۆژیه‌تی چینی
 کریکاران و دروشمه‌کانیان که‌ به‌ریان کردبوو دهربخات،

کاره ساتی (گاورباغی) موللای گۆپی (و پرچه نازداره که ی به یه کجاری به مه کینه ی سی نه مره ی تی نا) و له داخی ئەم کاره ساته که هه رده م بۆ (وسوو) ده گێرپه وه له و خۆپیشادانانه کریکاران به شالای پۆلیس که وتوون، ئەمانه کاریان له موللای کردو چیرۆکگێرپه وه گه لی زانیاری پێشکهش خۆینه ر ده کات که له زاری موللای ده یگێرپه ته وه موللای هه رگیز کاره ساتی (گاورباغی) له یاد نه چوو وه ناوه وه ی هه ژاندوه وه هه میشه داخ له دل بووه ... چیرۆکگێرپه وه له گۆشه نیگای که سه کانه وه ده خاته روو و قسه کانی (وسوو) بۆ موللای ئاسۆیه کی رووناک بووه له جه رگه ی خه مه کانی دا، یه کگرتنی کریکاران و جه ماوه ر بوو به رامبه ر ئیمپریالیزم و کۆمپانیه کانی و نوکه ره کانی ...

(وسوو) خودی چیرۆکگێرپه وه یه پلان بۆ پاشه روژی نیشتمانپه روه ران داده نی و ژیانیکی به خته وه ری بۆ کریکاران و هه ژاران ده خولقی نی و سه ره به ستی و ئازادی نیشتمان له ئاسووده یی کامه رانی گه لدا یه .. چیرۆکگێرپه وه ی هه موو شتزان هه موو لایه نه کانی کریکارانی نه وت و چاونه ترسی سه رکرده کانیانمان پی ده ناسی نی که ئەوانه (نه پاره و به رتیلی

كۆمپانیاو نە بە ھەرەشەى پۆلىسى مىرى سەريان شۆر نەکرد
لەداخوازىيە رەواكانيان نەھاتنە خوارەوہ)^(۱).

لەلایەكى ترەوہ باسى يەگگرتنى بارزگان و دوكاندارەكان و
كرىكاران دەكات كە يەگگرتنىاندەبىتە ھۆى جىبەجى كەردنى
مافەكانيان وەك (زەوى بۆ جووتيار و بازار بۆ بەرھەمى بارزگانى
نىشتەمانى) چىرۆكگىرەوہ بە زارى (وسو) و لەگەل (موللا) ژيانى
تايبەتى خويان لە ساىەى ئەو يەگگرتنە دەردەخەن كە
خانەكانيان تازە دەكرىنەوہو منالەكانمىشيان پۆشتە دەبى...
پاشان كەسەكان دىنە گفتوگو وەك تەكنىكىكى ترى گىرانەوہ
كۆمەلى پرسىيار دەورۆژىنى دەربارەى پاشەرۆژى مىللەت و
دەركەردنى بىگانەو تۆلەى شەھىدان و پەيكەر دروست كەردن
لە ناو باغەكەى (گاورياغى).

لە دەروە چىرۆكگىرەوہ رووداوەكانى رابووردو كورت
دەكاتەوہ دەورى (وسو) لە جوولانەوہو رىبازو باوہرى پتەو،
لە رىگای دوورو سەختى ژيان دەردەخات. ھەر لە گۆشەنىگای
چىرۆكگىرەوہ (وسو) و موللا دەكەونە ژيانى خوشى و
ئاسوودەى و پەيكەرى شەھىدەكانى گاورياغى بە بىرارى

^(۱) ھەمان سەرچاوە ل ۱۸۴ - ۱۸۵.

نه قابه ش دروس ده كړې و جیگه ی كړیكار له ناو جه رگه ی دلی
میلله ت داده نی.

له ناو چیروكه كاندا جوړی چیرو كگیړه وهی هه موو شتزان كه
له دواوه رووداوه كان ده بینی و دهیگیړته وه پترن له چیروكه كانی
ترو زیاتریش شیوازه كانی بابه تین.

جۆرى دووهم:

چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شىزانە (بىنن لەگەل...) .

ئەم جۆرە گىرەۋەىيە لە چىرۆكەكانى مارق بەرزنجى دەبىنرى
بە تايىبەتى لە چىرۆكى:

۱- جەژنىكى شادى.

۲- سەر لە بەيانى نەورۆزىك.

۳- من و براكەم.

لە چىرۆكەكاندا جۆرى گىرەۋەىيە لە ھەدايە كە شويىنى
چىرۆكگىرەۋەى لە دەرەۋە چىرۆكەكە بۆ ناۋەۋەى چىرۆكەكەيە
لەگەل كەس و رووداۋەكان دەگۆيزىتەۋە. واتە چىرۆكگىرەۋەى
ھىندەى كەسەكان رووداۋە ياخود شتەكان دەزانىت و بە ھۆى
راناۋى كەسى يەكەمى بگۆى تاك ياخود كۆ (من)، (ئىمە)
چىرۆكەكە دەگىرەۋەى.

- لە چىرۆكى (جەژنىكى شادى)دا چىرۆكگىرەۋەى شويىنى
ناۋەۋەى چىرۆكەكەيە يەكەمى لە كەسانى ناۋەۋەى چىرۆكەكە واتە
بەسەر ھاتى خۆى و ھاورىكانى دەگىرەۋەى.

(ئەمرو شازە مانگ و سى رۆژ بەسەر گرتەماندا تىپەرى، ئەم
ماۋەيە چەند رۆژىكى نەبى ھەموۋى لە ژوورىكا بردوۋمانەتە

سەر کەسیک نەماوە کە پێش ئێمە هاتبێتە ئەم زیندانەو ئێستە مابێتەووە چونکە هەر یەکە لەوانەو گەلیک لەوانەش کە دواى ئێمە هاوردوونیان، هەر کەس بەپێى خوێ سزایەکی بو دروست کراوەو بەرەو زیندانێکی کە کراوەتەو. . کاتیک ئێمەیان هینایە ئێرە بەگران جیگامان بوو رەنگە ئەگەر ئێمەمانان نەبووینایە هەر بەپێو لە ناوهراسى حەوشەکە رابووستینایە. لە ژوورەکاندا لەش بەسەر لەش کەوتبوون لە نیشتمانپەرەران و دیموکراتخوازان و کریکاران و جووتیارانی خواری ژوور. هەمە رەنگ دەبینی لەپاریزەرەو، پزیشک، ئەندازیار، مامۆستا، کریکار، جووتیار، قوتابی، کاسبکار تەنانەت دەرویش و حاجیش تەمەن لە ژوور حەفتا سالانەو تا خوا^(۱).

بەم جوورە چیرۆکگیرەو خوێ خستۆتە بەرگی شاكەسى چیرۆکەکو هەندەى ئەو کەسە دەزانیت و رووداوەکە دەگیریتەووە چونکە وەك هەموو چیرۆکگیرەو یەکی هەمان شتزان شوینی لەناو چیرۆکەکو داو ناتوانی بە ئارەزووی خوێ هەنگاو هەلینی و هەموو شتەکانی کەسەکانی بزانییت چونکە ئەو سەر بەستییەى بە کات و شوینی دیاری کراو پەيوەستە یا خوێ دەچیتە لای کەسەکان یان کەسەکان دینه شوینی ئەو.

(۱) جەژنیکی شادی (سەرچەم بەرەمەکانی مارف بەرزنجی) ... ل ۱۶۸.

چىرۆكگىرپەرە شويىنى شاكەسە رووداۋ دەگىرپىتەۋە لە
 زىنداندايە باسى ژوورى زىندانمان بۇ دەكات... (لە ژوورىكى
 چوار پىنج مەترىدا بىست و دوو كەس تىك ترانجاين بى شويىن
 دىارىكرىدن... كەسىش ئاگاي لە پىلاۋو سۆلى خۆى نە مابوو...
 لەگەل ئەو تىكترانجانەيشدا ھەموو ئەيانگوت! لە عىراق زىندان
 لەم زىندانە چاكتىر دەست ناكەۋىت لەسەر ئەمەۋە ھەر لايەك
 سەرگوزەشتەى خويان ئەگىرپەرەۋە، ھەندىكيان ئەيان وت ئىمە
 (۳۸) شەۋ لە ژوورىكىدا بووين ھەر جىگاي ھەشت كەسى
 ئاسايى تىدا ئەبوۋەۋە بەلام ئىمە سىو پىنج كەس بووينەۋ ناچار
 بەم چەشنە دەخەۋتىن...) چىرۆكگىرپەرە يادگارو جوورى
 گرتنەكەۋ بارى ناو زىندان بە زارى شاكەس دەگىرپىتەۋە.. پاشان
 دىتە سەر سەرگوزەشتەى كەسەكانى ناو زىندان و ژيانيان چۆن
 بەسەر بردوۋەۋ سزايان چى بوۋە، چىرۆكگىرپەرەۋەى ھەمان شىتران
 ھەر ھىندە دەزانى كە خۆى خستۆتە خستۆتە جىگەى شاكەس
 و رووداۋەكان دەگىرپىتەۋە، ھەموو شىۋەى تەعزىب و لىدان و
 خەۋتن تا جياكرىدەنەى زىندانىەكان باشى گوزەرانىان وەك يەك
 پەرەى ھاۋىرو باۋەر زىندانىەكان پىكەۋە چايان لىدەنا (يەك
 ەمار، يەك مەنجەل و چۆن يەك لە بەشدا يەكەيتى و ھاۋكارى و
 ھاۋبەشى ھەموو كەمتر ئەرك و زۆرتىر خۇراكى پى دەبرا)
 شاكەس شويىن و سالى زىندانى (۱۹۶۰) مان بۇ دەگىرپىتەۋە كە لە

راستیدا به سەر هاتی خۆی دهگیرێتهوه که جهژنه، جهژنی خوشی و سهلامهتی بهلام خۆی زیندانییهو له ناو زینداندا له کریکارهکان ورد دهبیتهوه که ژووریان بۆ دروست دهکهن چهند کریکاریک سهرنجی راکیشاو وهسفی هیژیکی دیویی دهرهوهو لاوازی کریکارهکانمان بۆ دهگیرێتهوه... جهژنیکی شادی جهماوه به سۆزو تینهوه هاواریان دهکرد (دیموکراتیهو سهلام) (سهبعین بیل میه حوریه، سهحافه وهتهنیه) ئەم لهم چاوهپوانیهو کریکاره به تهمهنهکەش به ئحم ئحم گالتە ی به جهژنهکه کرد چونکه خۆی ههوت چهرخ و دهوری بینی بوو داخوا ههژاران چهند دهوری تر دهبینن... ههژاران زوو نامرن... نامرن) بهمه چیرۆکگیرهوه دلخۆشی خۆی دایهوهو چیرۆکهکەش تهواو بوو.

- له چیرۆکی (سەر له بهیانی نه ورۆژیک)دا⁽¹⁾ چیرۆکگیرهوه چاوی کامیرا له دهمی خۆرکهوتنی جهژنی نه ورۆژ دهدوی... له دهرهوهی چیرۆکهکهوه بۆ ناوهوهی چیرۆکهکه ههنگاو دهنی و خۆی له ژووریکی بالهخانهکهی مالهکه یانهوه بهپی شویین و کات چیرۆکهکه دهگیرێتهوه... گهپانهوه بۆ دواوه بۆ یادگارییهکان بۆ لوتکهی گلەزهردهو ناوچهی تهکیه و جافهران،

⁽¹⁾ سهرحهم بهرمه مەکانی مەرف بهرزنجی... ل ۱۸۸... پېشتەر ئەم چیرۆکه له لایهن جهمال خهزنه دارهوه له گۆڤاری رۆژی کوردستان ژماره (۲) سالی ۱۹۷۲ بڵاوکراوه تهوه.

راوی (قۆپى) ژيانى خوشى و سادەى جاران دەگىرپتەوہ.. زانىارىيەکانى ئەو سەردەمەو ئىستاو غەم و پەژارەو ژىردەستەى بىگەنەمان بۆ دەگىرپتەوہ.. زۆرجار بىرەوہرىيەکانى چرۆپر شەپۆلى ھۆش دەورى خۆى دەبينى کە لە بابەتیکەوہ بۆ بابەتیکى دوورتر ھەنگاو دىنى و ھەموو بىرەوہرىيەکانى سەردەمى رابووردو گۆرانى و شەوچەرە خواردن لەگەل ھاوپىياندا.. لەگەل خزمان و يارى جاران و ئىستاو.. ئەمانە لە گۆشەنىگای چىرۆکگىرپەوہ رووداوہکان دەگىرپتەوہو کەسى دى بەشداری ناکات لە ژوورەکەى خۆيدا ئەم بەراوردە سادەى دوينى بە دونىاي پىر جەجالى ئەمپۆ بەراوردە کات... ھاوپىکانىش ھەريەکە بە کارىکەوہ خەرىک و چىرۆکگىرپەوہ بە مردنى باوکى و قەرزىکى زۆرەوہ بە ناچارى بوو بە نووسەرى (دادگا) لىرەدا چىرۆکگىرپەوہ خۆى نووسەرە ژيانىخۆى فلىم ئاسا دەگىرپتەوہ... چى لە ھەگبەکەيدايە لە رابووردو ژيانى رابووردو تا ئىستا لە شوين و کاتى خۆيدا دەگىرپتەوہ ئەگەر شاکەس خۆى بىت زانىارىيەکانى ھەر ھىندەى بەقەد شاکەسە کە خودى چىرۆکگىرپەوہىە... زانىارىيەکانى رووداوى رۆژى نەورۆزو قەدەغەکردنى نەورۆز، گۆرانى نەورۆزو شار بە دەستى ياساؤل و پۆلىس و رژىمى زۆردار بوو بە شىن و نەورۆزىش بەژان.. فلىمى ترس و تۆقاندن.. کۆمەلە شەپۆلى يادەکانن کە

كوپرى نووسەر (پۆل) لى دەداو (كۆمەلى دەنگى) كوپرو باوك
 تىكەل بەيەك دەبن و شەپۆلى ھۆش* دەور دەبىنى و كوپرە
 دلخۆشى باوكى دەداتەو ھو چىرۆكەكە كۆتايى دىت). بەراستى
 جۆرە گىرپانەو ھىيە ھەك يادنامە وايە كە چىرۆكگىرەو ھە
 شىو ھىيەكى ھونەرى و لە بىزارىدا ياداشتى دويىنى خۆشى و
 سادە، ئەمپۇى پر كىشە دەگىرپتەو.

* ئەم تەكنىكى گىرپانەو ھىيە لە تەو ھەيەكى سەرىيەخۇداباس دەكرى.

جۆرى سىيەم:

چىرۆكگىرەۋەي كەم شت زانەكە لە دەرهۋە شتەكان دەبىنى و دەبىنىت و لە شاكەسى چىرۆكەكە كەمتر شت دەزانىت و بۆ پەيدا كىردنى زانىارىيەكانىشى ھەر لە رېگەي بىنىن و دىتنەۋە پەيدا دەكات ھەر كاتىك لەو شوئىنە دووركەۋىتەۋە توواناي بىنىن بىستنى كەسەكانى نامىنىت ھەر بۆيە لە شوئىنى خۆيەۋە گوى لە قسەكانى (مامۇستاۋ ئەفەندى) دەگرى. پەنا دەباتە بەر ۋەرگرتنى زانىارى لەم كەسانەۋە زور جارىش خوى بە ناسىنى ئەم كەسانە ئاشكرا دەكات ۋەك لە چىرۆكى (شەتل) (نامەي سەرنووسەر) ديارە.

لە چىرۆكى (شەتل)^(۱) دا چىرۆكگىرەۋەي كەم شتزان لە كەسانى ناو چىرۆكەكە كەمتر شت دەزانىت و سەرچاۋەي زانىارىيەكانى لە رېگەي بىنىن و دىتنەۋە بەردەست دەكەۋى لە رېگەي (نامەۋە) كاتى چىرۆكگىرەۋە گەيشتنە شارى (ت) دەبوو سوارى ئۆتۆمبىلىك بى كاتى ئۆتۆمبىلەكە پىر بوو دوو ئەفەندى يەككىيان لاي چىرۆكگىرەۋە ئەۋەي تىرىش لە پىشتەۋە دانىشتىبوو گفتوگۇيان دەكرد مامۇستان... شاكەسى چىرۆكەكە مامۇستايە

(۱) سەرجم بەرمەمەكانى مارف بەرزىجى.... ل ۱۶۰ - ۱۶۷. مەروەما ئەم چىرۆكە لە گۇفارى مېۋا ژ

۳۳ سالى ۱۹۶۱ دا بىلاۋكراۋەتەۋە.

خه‌لکی گوندی (تاوغه) و کوردی باش نازانیّت و بو دئییه‌کی کوردی نیّراوه، و کوّسپ و ته‌گه‌ری زمان بوو که ده‌بوایه منالّه کورد به عه‌ره‌بی بخوینی له لایه‌کی تریشه‌وه کوّسپی جیگا په‌یداکردن بو خوی و قوتابیان بوو... لی‌ره‌دا چیرۆک‌گی‌ره‌وه‌ی که م شتزان له ریگه‌ی بیستنه‌وه زانیارییه‌کانی ده‌ست ده‌که‌وی و ئە‌گه‌ر له ناو ئۆتۆمبیله‌که نه‌می‌نی هیچ نازانی... هه‌ر بۆیه بو‌ی دهرده‌که‌وی و که مامۆستا وه‌ک مۆم ده‌وری له وشیارکردنه‌وه‌ی منالّه جووتیاره‌کان و منالانی ئاغادا بی جیاوازی ده‌بینی... ئە‌وه‌بو هاورپێکه‌ی روون ده‌کاته‌وه که (قوتابخانه بو هه‌مووانه‌و ژماره‌ی قوتابیانی له (۸) سه‌فه بوو به (په‌نجا) ته‌نانه‌ت له دئییه‌کانی نزیکیشه‌وه مندا له فه‌لاحه‌کان ده‌ستیان کرد به هاتنی. کو‌پو کچ پێکه‌وه ده‌یانخویند).... پاشان مامۆستا وه‌ک شاکه‌سی چیرۆکه‌که به‌سه‌ر هاتی خوی ده‌گیرپێته‌وه سه‌ختی ژیا‌نی فه‌لاحه‌کان و ئە‌رکیان بووه هوی ئە‌وه‌ی باشت‌ترین و زیره‌ک‌ترین قوتابی ده‌ره‌ی‌نن. ئە‌مه‌ کاری له مامۆستا کرد، (هه‌رچی دهرده‌سه‌ریم کیشابوو به‌لامه‌وه به هیچ ده‌رچوو له چاو ئە‌م سته‌مه‌دا باخه‌وانیکی دلسۆز چه‌ندی پی ناخۆشه شه‌تل و نه‌مامه تازه گیرساوه‌کانی هه‌لکه‌نی من له‌وم زیاتر لا ناخۆش بوو، بنیاده‌م رهنج له‌گه‌ل هه‌ر شتی‌کا بکیشتی خۆشی ئە‌وی‌ت نه‌خواسته منال که نه‌مامی باخی ژیا‌نن...) چیرۆک‌گی‌ره‌وه‌ی که م

شتزان هه موو زانيارىيه كانى له مامۆستا كه وه بىست و يه كسه ر شه پۆلى هۆشى* بۆ منالى خۆى ده گه رپته وه كه باوكى زۆرى پى ناخۆش بوو شه تلّه تازّه لى دراوه كان له شوينى خويان هه لكيشن - ئاليره دا چيروكگيره وه ده بيتته به شدار بوو ده كه ويته گفتوگو له گه ل مامۆستا و مژده ي پاله وان و جه نگاوه رى پى ده به خشى و ئۆتۆمبيله كه ده گاته (تاوغ) به به هه شتى ديرينى شاد ده بى.... چيروكه كه كۆتايى ديت.. ئه گه ر مامۆستا نه بوايه چيروكگيره وه هيچى سه باره ت ژيانى گوندو جووتيارو كويخاو قوتابيان و ئه ركى قوتابيان نه ده زانى.

- له چيروكى (نامه ي سه ر سنوور) دا هه ست به گيرانه وه ي دوو چيروكگيره وه ده كه ين... يه كه م چيروكگيره وه ي هه مان شتزان كه له ده ره وه شته كان ده بينى (زۆر تر دلم به لاي ئه و لاوه خوين گه رمانه وه، بوو كه چه ند هه فته يه ك بوو ده ستيان دابوو هه تفه نگ و هيشتا چاويان باش نه كراوه ته وه له شه پرى ناو شاخ و دارستان و له فروفيلى ياخييه كان شاره زانين...) ⁽¹⁾ به م جوړه ده چيته ناوه وه ي چيروكه كه و رووداوو كه سه كانمان له ريگه ي راناوى يه كه مى بگووى تاك يا كووه، پى ده ناسيى

* له شوپىنكى تاييه تى و له ته كنكى گيرانه وه لى ده دوين

⁽¹⁾ چيروكى نامه ي سه ر سنوور... ل ۱۷۲ (سه رجه م به رهمه كانى مارف به رزنجى).

وئاگاداری زانیارییه‌کانه به پئی شوین و کاتی دیاریکراو که
 سه‌رده‌می دامه‌زاندنی سوپای میلییه‌و به‌رگری له شوږشی
 ۱۴ی گه‌لایژه. له‌لایه‌کی تریشه‌وه له‌م چیرۆکه‌دا هه‌ست به
 چیرۆکگیره‌وه‌ی که‌م شتزان ده‌کری که له‌ ریگه‌ی (نامه) یاخود
 بیستن و دیتنه‌وه زانیاری و ده‌ده‌گری له‌ گوشه‌نیگاوه‌و له‌ ریگه‌ی
 شه‌پولی هۆشه‌وه یادی که‌سه‌کان و مه‌شقی چه‌کداری ده‌کاته‌وه‌و
 په‌ی به‌ یاده‌کان ده‌بات... له‌ پر له‌سه‌ر سنووره‌وه له‌ ریگه‌ی
 کوردیکی رانک و چۆغه له‌به‌ر نامه‌یه‌کی پی ده‌گات که نووسرا
 بوو (له‌سه‌ر سنووری کوردستانه‌وه بوو ژژنامه‌ی...) ئیتر له
 ریگه‌ی (نامه) که‌وه ئاگاداری ئازایه‌تی جه‌نگاوه‌ران و برا
 به‌رزانیه‌که‌(م) و (ح)ی هاوپی، ئاگادارو جوړو ژماره‌ی چه‌ک و
 وره‌ی جه‌نگاوه‌ران دژی ده‌ره‌به‌گ و یاخی بووه‌کان ده‌بیته‌وه..
 ئاگاداری برینداری فه‌لاحه‌کان و ته‌قه‌کردن و هیزی به‌رگری
 میلی و هیزی فه‌لاحه‌کان پیکه‌وه: به‌گژ یاخی بووه‌کاندا چوون
 و ئه‌نجام (م) بریندار ده‌بی که ژنه‌که‌ی سوڤیه‌تیه‌وه‌و کۆرپه‌یه‌کی
 ده‌بی و دلنیا ده‌بی که ژن و کۆرپه‌که‌ی ده‌گرنه‌وه‌و به‌رگری له
 جه‌مه‌وریه‌ته‌که‌ ده‌که‌ن...) که چیرۆکگیره‌وه نامه‌که‌ی خوینده‌وه
 دوو دلۆپ دلۆپی شادمانی که‌وته سه‌ر هه‌ردوو گلینه‌و چه‌زی
 ده‌کرد ئه‌گه‌ر به‌ بالیش بی بو لای (م) بفری و تیر تیر هه‌لی مژی
 و له‌ شوینی ئه‌و تا رزگاری شاخه‌کان سنوور به‌رنه‌دا ئا به‌م

شیوهیه چیرۆکگیرهوهی کهم شتزان له ریگهی نامهوه... هه موو
زانیاریهکانی پی دهگات و بهپی شوینی نامهکهو له کوتایی
چیرۆکهکه دردهکهویت و چیرۆکهکه تهواو دهبیئت و زۆرجاریش
بههوی راناوی کهسی سییهمی نادیارهوه رووداوهکان
دهگیریتهوهو شوینی له ناوهوهی چیرۆک دهبیئت و لهگهڵ دهست
پی کردنی چیرۆک و کوتایی چیرۆکهکه دردهکهویت.

شيوازي گيپرانه وه له چيروكه كانى (مارف به رزنجى)دا

ئەگەر شيوهى گيپرانه وه له ميانەى جوړه كانى چيروكگيره وهدا
بريتى بى له وهى چيروكگيره وه چوڼ و له كويوه ته ماشاى
رووداوه كان دهكا؟ كه ئەمەش په يوه ندى چيروكگيره وه گيپرانه وه
ئاشكرا دهكاو ئەم په يوه نديەش له ئاستى بينين و له مه وقيعى
چيروكگيره وه ديارى دهكرى ئەوا قسه كردن له سەر چه شنى
گيپرانه وه تايبه ته به چوڼيه تيهكى ترى گيپرانه وهى رووداو له سەر
ئاستى فورم و شيواز... زور له ره خنه گرانيش چه شنى گيپرانه وه
به ماناى ليكولينه وه له پيكا تهى زمانه وانى تايبه تمه ندييه
شيوازيه كانى چيروكبيژانى ناو يهك چيروك يا رومانه تا
جياوازيه كانى نيوان دهنگه كانى ناو گيپرانه وه دهربخات...
دهشى چه شنى گيپرانه وه ئەم پرسىارانە بخاته وه چيروكگيره وه
ئەو واقعيانه چوڼ دهگيپرته وه كه دهيانبيني؟ ئايا وهك خوئى
دهگيپرته وه يا كورتىيان دهكات وه، به شيوهيهكى هونەرى
دهستكارى و چاره سەريان دهكا؟ ئايا ريگه به كه سهكان دهدا
راسته وخو ئازادانه به دهنگى خوئيان قسه بكەن ياخود خوئى له
برى ئەوان قسه دهكات و دهنگى خوئى تيكه ل دهكات.

بەگشتى چىرۆكگىرەۋە، نووسەر ھەول دەدا نىۋانىيەك لە نىۋان
خۆى و رووداۋەكە دروست بىكات و شىۋازىيىش بۇ قىسەكردنى
كەسەكانى ھەلدەبىژىرى. لىرەدا چەند چەشنىك لە شىۋازى
گىرەنەۋە پەيدا دەبى^(۱)

يەكەم: چەشنى شىۋازى راستەوخۇ بەزۇرى راناۋى (من)
بەكاردى.

دوۋەم: چەشنى شىۋازى نا راستەوخۇ بە زۇرى راناۋى (ئەو)
بەكاردىت.

سىيەم: چەشنى شىۋازى نا راستەوخۇ ئازاد.

ھەر ئەم جۆرە دابەش كردنە بە لاي رەخنەگرى فورمالىستى
روسى (تۆمانشفىسكى) دوو جۆرە شىۋازى گىرەنەۋە دەست
نىشان دەكات ئەۋىش:

۱- گىرەنەۋەى بابەتى Objective. لىرەدا نووسەر
ھەموو شتىك دەزانىت تەناتە بىرەكانى شاكەسىش.

(۱) تقنيات السرد الروائي يمنى العيد. ص ۸۰.

۲- گېرانه‌وه‌ی خودی Subjective. چىرۆكگىره‌وه له
گۆشه‌نىگای چىرۆكگىره‌وه یا خود گویگر شوین رووداوه‌که
ده‌که‌وی^(۲).

له چىرۆكه‌كانى مالف به‌رزنجیدا دوو جوړه شیوازی گېرانه‌وه
به‌کار هاتوو كه شیوازی گېرانه‌وه‌ی (بابه‌تى) و شیوازی
گېرانه‌وه‌ی (خودى) یه، لیکۆلینه‌وه له چىرۆكه‌كان ئه‌وه‌مان بۆ
روون ده‌بیته‌وه هه‌ندى چىرۆك به‌ر شیوازی بابته‌تى كه‌وتوو وه‌ك
چىرۆك (ئاوازو كه‌باب) و (گای پىرۆز) و (په‌یکه‌ره‌که‌ی گاوریباغی)
هه‌ندیكى تریشیان به‌ر گېرانه‌وه‌ی خودى كه‌وتوو وه‌ك (شه‌تل)،
(نامه‌ی سه‌ر سنوور)، (جه‌ژنیكى شادی)، (سه‌ر له‌ به‌یانى
نه‌روۆزیک) زۆر جاریش گېرانه‌وه به‌ستراوه به‌ شوینی هه‌ر یه‌ك له
جوړه‌كانى چىرۆكگىره‌وه (هه‌موو شتزان، هه‌مان شت زان، كه‌م
شتزان) له‌سه‌ر ئاستى رووداوى چىرۆكه‌که (جا شیوازی بابته‌تىش
له‌ رووى شوینی چىرۆكگىره‌وه‌و په‌یوه‌ندى به‌ كه‌س و
رووداوه‌كان و چه‌ند ئه‌و زانیارییه‌ ده‌رباره‌یان ده‌زانیت... یه‌كێك
له‌ تایبه‌تیه‌كانى شیوازی گېرانه‌وه‌ی (بابه‌تى) له‌ پێشكه‌ش

^(۲) تقریه‌ المنهج الشکلى - توماشفسى والشکلانین الروسى - ترجمه‌ ابرهیم الخکیب. بیروت: ۱۹۸۲، ص
۱۸۹، بڕوانه: الصوت الاخر. فاجل پامر. ص ۱۸۲.

کردنى كەس و رووداۋەكان ئەۋەيە^(۱) لە وێنەگرتنى واقع نزيك دەبێتەۋە بە تايبەتى (بەگوێرەى بينەرى دەرەۋە واتە خوینەر جگە لەۋەى دەبێتە ھۆى ھەست كردنى چىرۆكنووس بە دووركەوتنەۋەى لە كەرەستەى چىرۆكەكەى لە رووى سۆزو ھەستەۋە، بەم جوړە كەسەكان وا لە خوینەر دەكەن بپروا بە بوونى راستەقىنەيان بىنن)^(۲).

— لە چىرۆكى (ئاوازو كەباب) چىرۆكگىرەۋە لە دەرەۋە رووداۋەكان دەبىنى و لە رىگەى شاكەسەكان (فلامورزو مىزا) بە شىۋەيەكى واقعى رووداۋەكانمان بۆ دەگىرێتەۋە.. ئيتىر كە خوینەر يا گوگىر چىرۆكەكەى گوئى لى دەبى لە ناو چاىخانەى گەرەك و شەپى مىرزاو جەمول و دادگاكدنى مىرزاو مانەۋەى لە بەندىخانەو دەرچوونى و گوپرانى لە كەسىكى شەپرانى بۆ كەسىكى ھىمن و دۆزىنەۋەى كارو خستىنە لاۋەى خەنجەر و تفەنگ بۆ خوشى ژيان — ئەمانە بە شىۋەيەكى بابەتيانە چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شىزان بۆمان دەگىرێتەۋە بەسەر ھەموو لايەكى چىرۆكەكەشدا زالە... لە لايەكى ترەۋە واقعى كۆمەلى

^(۱) بيناى ھونەرى چىرۆكى كوردى ... پەرژىز ل ۲۴۶.

^(۲) النقد التگبىقى التحليلى — س. عدنان خالد عبدالله ، ص ۶۰.

كوردەوارى و چىنەكانى كۆملەلە جووتيارو فەلاحەحان و ئاغو
دەرەبەگ و پارىزەر مامۇستاو ھەژارو دەولەمەندو ئايدلوژى لە
ناو چىرۆكەكانى مارف بەرزنجى بەشىۋەيەكى واقعى
دەرگەوتوۋە چىرۆكگىرەۋە، كە خودى نووسەرە بى پىچ و پەناو
بە شىۋەيەكى بابەتى و خودى چىرۆكەكان پىشكەش خوينەر
دەكات.

- لە ئەنجامى گۆپانى شىۋازى گىرەنەۋە كەمبونەۋەى
دەسلەلاتى چىرۆكگىرەۋە جۆرە شىۋازىكى تر ھاتە كايەۋە
ئەۋىش شىۋازى (گىرەنەۋەى خودى) بوو... بە ھۆى گۆپانى
شوينى چىرۆكگىرەۋە لەسەر ئاستى رووداۋەكانەۋە واتە لە
دەرەۋە چىرۆك بۇ ناۋەۋەى چىرۆكە تىكەل بوون لەگەل كەس و
رووداۋەكانى ھەر بۆيە دەۋرى چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شت زان
بوو. چىرۆكگىرەۋەى ھەمان شت زان و چوونە ناو ھەست و
ھۆشى كەسەكان و ماۋەدانىيان بە رووبەروو بوونەۋەى خوينەر
بەستەنەۋەى بە ۋەرگرو شوينى لەسەر ئاستى تىكست و لەسەر
ئاستى رووداۋى چىرۆك شوينى ناۋەۋەى چىرۆكە چونكە
شىۋازى گىرەنەۋە شىۋازىكى خودىيە.

- ئەم جۆرە شىۋازە لە چىرۆكەكانى مارف بەرزنجىدا لە
(شەتل) و (جەژنىكى شادى)، (سەر لە بەيانى نەۋرۇزىك) رەنگى

داۋەتەۋە، چىرۈكگىرەۋەى ھەمان شت زان لەسەر ئاستى تىكىست
 و رووداۋەكە رووداۋەكەمان لە ناۋەۋە بۇ دەگىرپىتەۋە، و بە زارى
 يەكى لە كەسەكان و تىكەل بوونى خودى چىرۈكگىرەۋە لە
 (جەژنىكى شادى) دا ھەموو ئازارەكان گرتن و زىندان و چۆنىەتى
 گوزەرانى زىندانىەكان و يەكگرتنى زىندانىە سياسىيەكان بۇ
 دەگىرپىتەۋە لە چىرۈكى (سەر لە بەيانى نەورۇزىك) دا
 چىرۈكگىرەۋەى ھەمان شتزان لە دەرەۋەى چىرۈكە دىمەنەكانى
 خۆر كەوتنى نەورۇز و جوانى شوينە تايىبەتتەكانى سلىمانى و
 دەۋرۈبەرى باس دەكات دەچىتە ناۋەۋەى ناو چىرۈكەكەو
 يادگارى دويىنى و ئەمپروى و دويىنى... ھەر لەم چىرۈكە دا ھەست
 بە دوو جۆرە گىرپانەۋە دەكەين... كەسىك لە ناۋەۋە رووداۋەكان
 و شتەكان دەگىرپىتەۋە كەسى دوۋەم چىرۈكگىرەۋەى لە
 گۆشەنىگاي كەسەكانەۋە ھەستەكان دەگىرپىتەۋە (چ ژيانىكى
 خۆش بوۋە جاران.. گېرى ئاگرى دارو بەردو گۆشتى برژاۋى
 لەزمە دراۋى مەپرە كىۋى و كەۋو كەرويشكىك و نان و دوو
 شتانەى ھەنگوینى ناو پەلى دارى سەر لوتكەۋ لاپالى
 چىياكان...) (چەرخ چۆن گۆپراۋە.. ژيان گران بوۋە... باوك و دايك
 پىا راناگەن چەرخ و باج و رۆژل رۆژ زۆرتەر بوۋە... ئەۋسا
 پۇلىس وا زۆر چەقاۋەسوو و شەپروۇش نەبوو... ئىستا لەشار
 دەر دەچىت ناوت ئەنۋوسن، دىيتەۋە ناوت ئەنۋوسن، -مىۋانى

دى ئاۋى ئەنۋوسن... ئەچىتە مېۋانى ھەر ئاۋت ئەنۋوسن ۋەك
ھەموو پىياۋ خراپ يىن).

لە ئاۋ چىرۈكەكاندا جۆرە شىۋازىكى تر دەبىنن ئەۋىش تىكەلى
دوۋ شىۋازى گىرەنەۋىيە چىرۈكگىرەۋى ھەمان شىتران لە يەك
چىرۈكدا لەگەل چىرۈكگىرەۋى كەم شىتران دەبىت و
بەشىۋازىكى خودى چىرۈكەكە دەگىرەتەۋە چونكە شويىنى ھەر
لە ئاۋەۋى چىرۈكدا دەبىت و لەسەر ئاستى تىكست و
رووداۋەكانە ۋەك لە چىرۈكى (شەتل)دا لەسەر ئاستى رووداۋەكە
لە دەرەۋە بۇ ئاۋەۋە ھەنگاۋ ھەلدىنى كە بە ھۆى زانىن و بىستىن
دوۋ كەسەكانى ئاۋ چىرۈكەكە رووداۋەكان تى دەگات و كاتى لە
كەم زانىنەۋە خۆى دەۋردەبىنى كە ھەست دەكات فەلاھەكان
منالەكانيان لە قوتابخانە دەرھىنا ۋەك شەتل دەربىنن لىرەدا
چىرۈكگىرەۋە. دەۋرى خۆى دەردەخات (ئەزانى چىم كەۋتەۋە
ياد كە مندا لى بووم لەگەل ھاۋرىكانمان بە دزىيەۋە ئەچۋوینە ئاۋ
باخچەكە باۋكە شەتلە تازە لى دراۋەكانمان لە شويىنى خۆيان
ھەلئەكىشە كە لە ئاكاۋ باۋكە بەسەردا ئەھات ھاۋارى لى
ھەلئەستا ۋەك باۋكە رۇبكا ئەمجا ئەكەۋتە سەرمان بەپراکردن و
تا منى دەست ئەكەۋت... چاك چاك سەرۋ گويلاكى ئەكۋتام....
ئىستا ئەزانم كە باۋكە ناھەقى نەبوۋ چونكە رەنجى لەگەل شەتل

و نه مامه كانا كيښا بوو، هيوای دوا روژي بوون). له لايه كي
تريشه وه دهلي (خوم پي راگير نه كراو لام كرده وه دهستم به زور
بو دريژ كړد وتم: برادره! توش پاله وانكي، توو هاوپي تو
چنگاوه ري شاره ون...).

- به گشتي له ناو چيروكه كانی مارف به رزنجيدا دوو
شيوازي گيړانه وه بينرا ئه ویش شيوازي گيړانه وه (بابه تي و
خودي) بووه به ستراره به شويڼي هر يه كه له جوړه كانی
چيروكگيره وه (هموو شتزان و هه مان شتزان و كه م شتزان)
له سهر ئاستي رووداوي چيروكه كه و له سهر ئاستي تيگستدا
دهوريان بينيوه وه سهرنج راده كيښي مارف به رزنجي له
چيروكه كاندا ئاوپي له شيوازي بابته تي داوه ته وه.

خشته‌ی ته‌کنیکی گپړانه‌وه

ژ	چیرۍ کهکان	شونډی چیرۍ کگیره‌وه	جـوړی چیرۍ کگیره‌وه	جـوړی بینډ	جوړی راناو	شینوازی گپړانه‌وه
۱	ناوازی کهباب	له دهره‌وه	هـمـوـو شتزان	له دواوه	راناوای کهسی سینیه‌می تاک (نهی)	بابه‌تی
۲	گای پیوژ	له دهره‌وه	هـمـوـو شتزان	له دواوه	راناوای کهسی سینیه‌می تاک (نهی)	بابه‌تی
۳	پیکـمره‌کانی گاوریانی	له دهره‌وه	هـمـوـو شتزان	له دواوه	کهسی سینیه‌می تاک (نهی)	بابه‌تی
۴	جه‌ننکی شادی	له ناوړه‌وه	همان شتزان	له‌گهل	کهسی یکه‌می یگژی (من) وکزی (نهی)	خودی
۵	سیر له‌بمیانی نهوروزیک	له‌ناوړه‌وه	همان شتزان	لهـ دهره‌وه	کهسی یکه‌می یگژی تاک (من)	خودی
۶	شمتل	له ناوړه‌وه	که شتزان	له گهل	کهسی یکه‌می یگژی تاک	خودی
۷	نامی سیر ستور	له ناوړه‌وه	که شتزان	لهـ دهره‌وه	کهسی یکه‌می یگژی تاک	خودی
۸	پسـمره‌هاتی توتاییکی پولی چواره‌می حقوق	له دهره‌وه	هـمـوـو شتزان	له‌دواوه	راناوای کهسی سینیه‌می تاک (نهی)	خودی
۹	مه‌لا برابم	له ناوړه‌وه	هـمـوـو شتزان	له‌دواوه	راناوای کهسی سینیه‌می تاک (نهی)	بابه‌تی
۱۰	من و براکم	له ناوړه‌وه	همان شتزان	له‌گهل	کهسی یکه‌می یگژی (من) و کهسی یکه‌می کز (نیمه)	خودی
۱۱	خه‌مدده‌نندی سرسام	له دهره‌وه	هـمـوـو شتزان	له دواوه	راناوای کهسی سینیه‌می تاک (نهی)	بابه‌تی

تەۋەرى سىيەم:

مەبەستەكانى گىرپانەۋە لە چىرۆكەكانى (مارف بەرنىجى)دا

چىرۆكگىرەۋە لە گىرپانەۋەدا مەبەستى گەياندى چىرۆكەكەيەتى.
بە ۋەرگر^(۱)... بە ھۆى ۋەسف و گىتوگۆۋە تا بگاتە خوينەر يا
گۆى گر.

ھەر لە مېژەۋە مەبەستى گىرپانەۋە ۋەسف و گىتوگۆۋە بە يەككە لە
تەكىنەكانى گىرپانەۋە دانراۋە (چىرۆكگىرەۋە كاتىك بە كارى
ۋەسف كردن دەست پى دەكات ۋاز لە گىتوگۆۋە دەھىنىت بۆ
كەسەكان بۆ ئەۋەى گوزارشت لە خۇيان بىكەن ۋەيان چاۋدىرى
پروسةى گواستەۋەى گىتوگۆۋە كە دەكات لە پال راستكردنەۋە
ھەلبىژاردنى جۆرى ئەۋ گىتوگۆۋەى لە گىرپانەۋە كەدا دەيىت^(۲).

يەكەم: ۋەسف: / بە واتاى باس كردنى ديوى دەرەۋەى كەس و
شتەكان و شوپ بوونەۋەش بۆ ناخى كەس و شتەكان بەپيى

(۱) بىناى ھونەرى ل ۲۵۹.

(۲) البناۋ الفنى فى الروايە التاريخيە العربيە . خالد سەر محى الدين الساعدى: ص ۹۱.

گۆپرانى شىۋازى گىپرانەۋە چونكە (لە شىۋازى گىپرانەۋەى بابە تىدا ۋەسەف ھۆيەكە لە ھۆيەكانى بىنا بە دەست چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شىزانەۋە كە بە ھۆى ئەۋەۋە چوار چىۋەى كات و شۋىنى رووداۋەكان و رەفتارو رەۋشتى كەسەكان دىارى دەكات و لە شىۋازى گىپرانەۋەى خۇيدا تىكەل بە روانىنى كەسەكان و بارى دەروونيان دەبىت^(۳) .

زۆر جار گىپرانەۋەۋە ۋەسەف بەيەكدا چوونىكى تيا روودەدات (كە دەتوانىن ناۋى لى بنىين ويئەى گىپرانەۋە، كەشتەكان لە حالەتى جوولانەۋە پيشان دەدات كەچى ويئەى ۋەسەفى شتەكان لە حالەتى نەبزواندا پيشان دەدات)^(۴) .

لە چىرۆكەكانى مارق بەرزنجىدا* ئەم جوړە ۋەسەفانە دەبىنرىن. ۋەسەفى كەس و شۋىنەكان.. لە چىرۆكى (ئاۋازو كەباب) دا كە گىپرانەۋەيەكى بابە تىيەۋە چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شىزان ۋەسەفىكى تايبەتى كەسەكان و شۋىنەكان دەكات.. لەم جوړە

^(۳) البناو الفنى لروايه الحرب في العراق - دز عبدالله ابراهيم ص ۱۸ .

^(۴) بناو الروايه - د. سىزار قاسم - بيروت ۱۹۸۵: ص ۱۱۳ .

* سەرچاۋەيەكى سەرەكى شىكرەنەۋەى چىرۆكەكان (سەرچەم بەرھەمەكانى مارق بەرزنجى شەھىدە) ھەر بۆيە بۆ چىرۆكەكانى تەنيا ئامازە بە لاپەرەى چىرۆكەكان دەكەين (ش. ر).

چیرۆکه‌دا (ئاوازو که‌باب) چیرۆکگێره‌وه‌ سه‌ره‌تا وه‌سفییکی گشتی هه‌ردوو که‌سانی ناو چیرۆکه‌که‌ ده‌گێڕێته‌وه‌و پاشان دیته‌ سه‌ر وه‌سفی تایبه‌تیان: (ئه‌م جووته‌ کو‌ره‌، فه‌لامورزو میرزا وه‌که‌له‌شی‌ری جه‌نگی گه‌ره‌که‌مان بوون، به‌ گیانی یه‌کتر سووربوو...) ل ١٤٦. له‌ وه‌سفی تایبه‌تیان لایه‌نی فیزیکی و دیوی ده‌ره‌وه‌:

"فه‌لامورز چوار شانیه‌کی تی‌ک‌سمراوی گوشتن و ده‌ست و مه‌چه‌کی‌کی ئه‌ستوورو په‌نجه‌کانی ئه‌توت له‌ پۆلا داریژراون. به‌هیزداری و ته‌وانایی ناوبانگی ده‌رکردبوو دوو چاوه‌ گه‌وره‌ ره‌ش و مه‌نگه‌پر ئارامه‌که‌ی خو‌پاگرتن و نه‌به‌زیی تیا ئه‌خوینرایه‌وه‌... (ل ١٤٦)

له‌ وه‌سفی (میرزا)شدا.

"میرزا درێژییکی که‌م گوشتی ده‌ماردار پیست سووری چاو که‌می شین بو‌و چا‌پوکی له‌ پشیل‌ه‌ی ئه‌کرد، ده‌س وه‌شێن بوو گه‌لی که‌سی سه‌ر شکی‌ن کردبوو زۆرت‌ر به‌وه‌ که‌ به‌زه‌یی به‌ خوار ده‌سی خویدا نه‌ئه‌هاته‌وه‌... (ل ١٤٦).

- بهم شیوهیه چیرۆکگیرهوهی ههموو شت زان ههردوو
کهسهکه به ئازایهتی وهسف دهکات بهلام میرزا بهلای خراپه دا
دادهشکینی.

- چیرۆکگیرهوه به شیوهیهکی زۆر چڕو پڕ وهسفی
(شویننهکان) دهکات و دیمه نهکان بهرجهسته دهکات: (چایخانه
گه وره که که ئه که ویتته ناوه پرسته وه، لای خورئاوایه چۆله
دهشتیکه چهند داربییهکی سهوزی جوانی تیدایه... جوگه له
ئاویکی تاسهر چه مەنتۆ کراویش به بهردهمیا ئه پرا... نیوهندی
داره کانیش به گول و گیای هاوینه پڕ ئه کریتته وه. ته نیا
شۆره بیه که هیه له نزیک جوگه که وه به ئه ستووی کعله بیلی ئه بی
دوورم چوه. به ئاسمانا له سه ره وه لق و پۆیه سه وه زه که ی وه
پرچی کچیکی شوخ به گرژو خاوی هاتۆته خواره وه تا نزیک
داوین) له وهسفی ناوه وهی میرزا (چاوهکانی پڕ بوون له
فرمی سک.. خوینیکی گه شیی هاته رومه ته
زه رده له گه پرا وه که ی...) ل ۱۵۰.

- له چیرۆکی (گای پیروژدا) چیرۆکگیره وه وهسفی تایبه تی
ماموستا وا دهکات: (ماموستای قوتا بخانه که خوینده واریکی
وریا و زرنگ و می شک کرا وه بو) ل ۱۵۳. چیرۆکگیره وهی
هه مووشتزان به ناخی (شیخ) دا شۆر ده بیته وه وهسفی ناوه وهی

شیخ و باری دهرونی دژى مامؤستا دهکات: (شیخ له مهراقا ههر تووکی سمیللی خوئی ئەبرد به دهمار پیشی ئەخوارد: به لام دهردی دلی خوئی بو خه لکه که ی دهورو پشتی دهرنه ئەپری، ههر به ئاخ و ئوف و های و هوو به با ئەدا) ل ۱۵۳.

— له وهسفی چاپهزی تهکیه وا وهسفی که سهکانی ناو تهکیه دهکات (خهلیفه پر چینه ورگنه نه وسنهکان سهریان هاتبووه ژان و سه رچاوهیان گرژ بوو بوو بوو چای سهنگین) ل ۱۵۴.

(حه مه ی مهیتەر، چه ناگه کوسته که ی باداو دهمه رهقه که ی وهک قاجی دایه یه کاو سه ره گیزو که له نگ داره که ی بو له رانده وه) ل ۱۵۵.

(کویخای میوان که سهرو ته پله یه کی دامه زراوه و ریشیکی له مه کینه دراوی پپوه بوو له ریزی گهنمی تازه دره وکراوی ئەکرد... دهستیکی برد بوو دهسه سپری سووره که ی ملی و هاوردیه وه به سه ر کوشته کی خه نجه ره مشتوو ماهیه که یاو چاوو برو پیه وهستهکانی له سه رخو هه لپری و به شهرمی حزر ووره وه کارامه یی خوئی نواند) وهسفهکان لایه نی خراپه ی که سهکانن.

— له چیروکی (شه تل) دا مامؤستا که پالنهوانی چیروکه که یه وهسفی ریگا و بان و دیمه نه که یمان بو به رجهسته دهکات.

(رېځگای قيرتاو کراوهکه تا چاو ههتهر ئەکا دريژو باريک ئەبۆوه. له پيش ئۆتۆمبيلهکه وهک رهشمار کشابوو، ههوا گهرم و قرچهی هاوینی گهرميان و سهردهمی خهرمان، ئەملاو ئەولای رېځگاکه مان قايمه و پهريزی گهنم و جو، کۆمهل کۆمهل سهپان و کۆل کيشان به فهرهنجی سپيههکان کلاوه قووچه کانپانهوه دهس به داسهوه شان و باليانا ئەوه شان و کيشهی قرچهيان ئەکرد، پۆل پۆل رهوی کور کور ههلفرين و ئەنيشتنهوه لهبهر زۆری ناو به ناو سيپهريکی تهنکیان ئەخسته سهر زهوی) ل ۱۶۳. ههروهها وهسفی ناوچهوانی ئاغا دهکات وهسفی قوتابخانهی دهکات.

- له چيروکی (جهژنيکی شادی) دا چيروکگيرهوه که شوینی کهسهکهی گرتووهو، له دهرهوه هاتووته ناوهوهو جوړی ههمان شترانه له زينداندا... کريکاريک دهبینی وا وهسفی گشتی و تايپهتی دهکات.

(کريکاريکی کهيان سهرنجی راکيشابووم. پيريکی به سالاکهتووی شرۆل روومهتی له توپيکی فشهوه بووی ئەکرد و دهم و دانی کهلاوهیهکی ويّرانی ئەهينامهوه ياد. دهماری لاقهکانی رهق ببوون. زۆرتر له لاقی دهستکرديان ئەکرد. له ههنگاو ههلينانا کهتهکانی ئەدا تا خپراتر بهروا رهوتی قهله باچکهی ئەهينامه پيش چاو، پوزهکانی گري گري

وہستابوون... دیار بوو ئاوی قاچی داہاتبوو، پیئہکانی زل و
پان و له تایہی پہنجر بووی ئوتۆمبیلی ئەکرد... ل ۱۷۰.

- له چیرۆکی (پہیکہری گاوریباغی) دا چیرۆکگیرہوہی
ہہموو شتزان له دەرہوہ چیرۆکہ کہ دہگیریتہوہو خوئی دہخاتہ
جیگہی کہسی ناو چیرۆکہ کہ بہشیوہیہکی بابہتی وہسفی
دووکاندارہکہی ھاوپی دہکات کہ له بازارپی (قۆرییہ)یہو
دیمہنی دووکانہ کہ وینہگر دہکات:

(دوکانیکیچووی سہوزہ فرۆشی، چوار پینج سہبہتہو دوو
سی قیر تہبہقی کہوہرو توورو پیازو کولہکەو بامی و تہماتہ
لہسەر ھەلمنراوہ لہ ناوہراستی کہمہری دووکانہکەیشتہوہ
تہرازوویہکی کۆن ھەلواسراوہ. لہملاو لہولایہوہ چہند سہنگیکی
رہسمی لہگہل چہند خشت و کلۆیہکا...) ل ۱۷۹.

لہ وہسفی (سہیدہ ئەفغانی مرکہ) دا چیرۆکگیرہوہ وا وہسفی
دہکات:

(سہیدہ ئەفغانی مرکہ، میژہریکی چویتی و چاویکی رہش کراو
بہکل و ریشیکی سوورو رہشی بہشانہوہ کراویک ریژہدانیکی
لہگہل تاکہ دانیکی ئالتوودہدا، کہم دوو کہنار گرتوو لہ کوپی
خەلک لہ ژووریکی تاریک و دوو دیودا)

- له چیرۆکی (سەر له بهیانی نه ورۆزیک) دا چیرۆکگیرهوه
 لهم چهشنه وهسفی شهوانی زستان دهکات (شهوانی زستان که
 شار تارای زیوینی ئه پۆشی به فر کلوکلوهک فریشته ئه هاته
 خوارهوه یا وهک کردگار تپاش دلی پاک و پر سۆزی ئیمه بکا به
 دراوی تازهی سکهی له رهنجی کهس نه دزراو شان به شان به سهر
 شه قامه نه سرینییهکاندا تیمان ئه چریکانه له قه تارو ههوری
 لار).....).

- له چیرۆکی (به سهر هاتی قوتابییهکی پۆلی چوارهمی
 حقوق) دا چیرۆکگیرهوه وا وهسفی کۆلانیك دهکات (خانویهکی
 له سهر شیوهی کۆن، ده رگایهکی دوولایی کۆن و بی رنگ به کۆل
 میحنی ئاسندا کوتراو له چهشنی چهکۆش دهسکیکی لیّدانی
 پیوهیه، که چوینه ژوورهکانی خوارهوهی ژیر زهمینیك و چه ند
 هۆدهیهکی زۆر....).

- له چیرۆکی (مهلا برایم) داو چیرۆکگیرهوه وا وهسفی
 دهرهوهی مهلا برایم دهکاوهلی: "پیاویکی مهیله و کورت بوو
 ئه سمهریکی روو ئاولاوی، چاوهکانی کل و سورمهی نه ئه ویست،
 ریشوی جامه دانیه کهی بهولاو بهولای ناوچه وانیدا ئه هاتنه
 خوار، گۆشه گیر که دوو بوو".

- بەگشتى لە چىرۆكەكانى مەرف بەرزنجىدا زىاتەر گىرنگى بە
وەسفى كەسەكان و لايەنى فېزىكى و شوپىنەكان و وەسفى
زىستان داو. تا ناوەوھى كەسەكان.

دووم: گەتوگۆ: ھۆيەكە لە گىرەنەوھو لە بىنايى چىرۆكدا ئەرکى
دەرپىرىنى بىرپراو ھەلۆيىستى كەسەكە دەرپىرى و دەپىتە دوو
بەشەوھ:

۱- دايەلۆگ.

۲- مۆنۆلۆگ (خۆ دواندن).

- دايەلۆگ: گەتوگۆي نىوان دوو كەس يا زىاتەر.

مۆنۆلۆگ: كە بە زۆرى لە چىرۆكى نويدا بەكار دىت، بەمەبەستى
دەرخستنى دىوى ناوەوھى كەسانى چىرۆكەكەيە... واتە دىوى
نەستى - لاشور - كەسەكە بەكار دىت^(۱).

بە واتايەكى ترمۆنۆلۆگ: ئەو ھونەرەيە كە بە مەبەستى
پىشكەش كردنى دىوى ناوەوھى كەسەكان بەكار دەھيئىت^(۲).

^(۱) چىرۆكى نوپى كوردى - ھەسەن جاف - مەولەز ۱۹۸۵، ل ۸۷.

ئىتر لەبەر خۆيەو، لە دلەو لەگەل خۆيدا، كەوتنە قسەکردن
بەكار هاتوو^(٢).

— رۆبەرت همفرى لە كتيبي (تيار الوعى) دا كەباسى مەنەلۆگ
دەكات، دەيكات بە دوو بەشەو:

— ١ مەنەلۆگى ناوەو، راستەوخۆ.

— ٢ مەنەلۆگى ناوەو، نا راستەوخۆ.

بە گشتى لە چىرۆكەدا چوار مەنەلۆگى ناوەو، دەبينى

— ١ مەنەلۆگى ناوەو، راستەوخۆ.

— ٢ مەنەلۆگى ناوەو، نا راستەوخۆ.

— ٣ مەنەلۆگى (تەداعى).

— ٤ شەپۆلى ھۆش (تيار الوعى).

^(٢) تيار الوعى فى الروايه الحدييه — روبرت همفرى — ترجمه: د. محمود الریص گ. ٢. مصر ١٩٧٥: ص

^(٣) ليكۆلنەو، كورتە چىرۆكى كوردى لە كوردستانى باشووردا ١٩٧٠ - ١٩٨٠ - ئىبراهيم قادىر -

۱- مەنەلۈگى ناۋەۋەي راستەوخۇ: لە خويىندەۋەي
 چىرۈكەكە ئەۋ چەشەنە مەنەلۈگىيەكە كە گۆي نادىتە دەس
 تىۋەردانى نووسەرو گوايە گويىگرتىيە^(۴) بەلكو كەسەكە تەنەت
 لەگەل خويىنەرىشدا قسەناكا، بە كورتى مۆنۈلۈگ بە شىۋەيەكى
 نارېك پېشكەش دەكرى. بەگشتى لە كاتى خويىندەۋەي
 چىرۈكەكە (بەھىچ كلۈجى ھەست بەۋە ناكەين كە نووسەرو گۆي
 گرو ئىمەي خويىنەر لە كايە ھەين بەلكو لە ناخەۋە باۋەر دىنن كە
 ئەۋ قارەمانە بۆي دەدوى نە كەسىك ھىناۋىيەتە زمان و
 نەمەبەستىش ئىمەيە گۆيى لى بگىرىن و شىتىكىان
 پىراىگەيەنى^(۵).

۲- مۆنۈلۈگى نا راستەوخۇ: ئەۋ جۈرە مەنەلۈگەگەيە كە
 لە برى راناۋى تاكى يەكەمى كۆ (من) راناۋى تاكى كەسى دوۋەم
 و سىيەمى تىدا بەكار دەھىنرىت: (تۆ، ئەۋ) واتە بە پىچەۋانەي
 راستەخۇ ئەمىيان (ناراستەوخۇ) ئەۋ ئىحايە دەدابه خويىنەر (كە
 خوشى و نووسەرىش لە كايەدان، جگە لە ۋەسەف كردن و

^(۴) تيار الوعى ... ص ۴۴.

^(۵) رۆشنىبىرى نۆي. ت ۶۲ بەغدا ۱۹۷۷. ل ۵ (شىۋەكانى تەكنىك لە چىرۈك سالانى دواي ۱۹۷۰-
 حسين عارف).

لیكدانهوهی په یوه ندى نیوان شتهكان و یهكیټی یان و
هویهكانیان و ههست كردنیان به واقعیان تیا دا بهكار
دهینریت^(۱).

- بهگشتی له چیرۆكهكانی شیخ مارف بهرنجیدا دهتوانم
بلیم له سهرجه م چیرۆكهكاندا تهكنیكى (گفتوگو) كه هویهكه له
گیرانهوهی بینای كهسهكان و ئهركى دهربرینی بیرو راو
ههلوستیان دهردهخات، دهینریت و گفتوگویش یا له نیوان دوو
كهس، یا زیاتر، دروست بووه بۆ نمونه: له چیرۆكى (ئاوازو
كهباب) دا گفتوگو له نیوان فهلامورز و میرزا له كاتیكدای میرزا له
گرتوخانهیه فهلامورز. دهیټه كهفیلی و پیتی وت:

(ئهگهر بهلین ئهدهی واز له رهفتاری شهراویهكهی جارانت بینى
وا ئه بم به كهفیلته له بهندیخانه رزگار ئه بی!)

(میرزا چاوهكانی پر بوون له فرمیسك و وهلامی دایهوه وتی
(سوپاست ئه كه م ئه گهر پیاو بم به سمه).

^(۱) تیار الوعى فى الروايه الحدييه - روبرت همفرى - ص ٤٤ - ٤٩ ههروهه: (گۆفارى رۆشنیبری نوێ. ت
٦٣ بهغدا ١٩٧٧ ل ٦ - ١٨. شیوهكانی تهكنیک چیرۆکی سالانی دواى ٩٧٠ حسین عارف.

- له چيروكى "گاي پيروژ" دا كومەلى و توويژ له نيوان شيخ
و دەسو پيوهندهكانى وهك (مەيتەر، كۆلكە، كويخا، حەمەي
مەيسەر، كۆلكە مەلا)^(۲) ئەمانە لەگەل مامۆستا.

- له چيروكى (شەتل) دا گفتوگو له نيوان دوو ئەفەندى
پاشان نووسەر (چيروكگيرهوه) روويداوه.

- له (جەژنيكى شادى) دا گفتوگو له نيوان شاكەس له
زيندان و لەگەل كريكارهكانى كه ژوور له حەوشەي زيندانهكه
دەكەن^(۳).

- له (پەيكەرەكانى گاورياغى) دا گفتوگو له نيوان (وسو
موللا)^(۴) يە.

- له (سەر له بەيانى نەورۆزيك) دا گفتوگو ي نيوان (شاكەس
و كورەكهى پۆلا)^(۵) يە.

(۲) بېوانە سەرچەم بەرھەمەكانى مەرف بەرزنجى، لاپەرە (۱۵۴ - ۱۵۵ - ۱۵۶ - ۱۵۷).

(۳) بېوانە سەرچەم بەرھەمەكانى مەرف بەرزنجى، ل ۱۷۰.

(۴) بېوانە سەرچەم بەرھەمەكانى مەرف بەرزنجى، ل ۱۸۶ - ۱۸۷.

(۵) بېوانە سەرچەم بەرھەمەكانى مەرف بەرزنجى، ل ۱۹۲ - ۱۹۴.

به کارهينانى مۆنۆلۆگى ناوه وه به هه موو جوړه كانيه وه به پيى شوين و ناوه وهى كه سه كانه و بير كردنه وه يان و دوان له گه ل خوياندا له هه ندى له چيروكه كاندا دهست نيشانى ده كه ين كه ناخى شاكه س يا كه سه كان ده رده خات *.

له چيروكى (گاي پيروژ) دا^(۱) شيخ كه (شاكه سه له ريگه ي مۆنۆلۆگى) راسته خووه خوئ ده ويئى و قسه كانى له دل وه ده كات: (له دلى خويا ئه يوت: تازووه جاريك! ده بلئ: تا به ته قه ليك ئه دووريت وه نه ي گه ينمه كلا فهك). شيخ له داخى مامۆستا و فه لاح (ره نجبه ره كانى كه هاتوو چوى مامۆستايان به شه و ده كرد كه وته گومان: (ئهو شه وه نه يتوانى وهك جاران بنوى له ژير ليفه سووره كه يه وه هه ر ئه م لاو ئه ولاى ئه كرد تا به ره به يان ئه وسا خه و برديه وه) له لاى كى تره وه له و ته كيه ي شيخدا مامۆستا له قسه كانى شيخ و مه لاو ده ستو پيوهنده كانى چه په سا به لام ددانى به خويان گرت و له سه رخو هه لسا له ناو ئه و كو شپرو شيته خوئ رزگار كرد (به ده م ريوه له به ر

* به گشتى له سه رجه م چيروكه كاندا مۆنۆلۆگى راسته وخويه هه يه قسه كه ر چيروكه كه ي ئاراسته ي وه رگرى ده كات.

^(۱) چيروكى گاي پيروژ، ل ۱۵۲ - ۱۵۹.

خۇيەۋە ھەر ئەيوت گاي پىرۈز... گاي پىرۈز لەھىندىستانىش گا
ئەپەرىستىن...).

لە مۇنۇلۇژى نا راستەوخۇدا كە ئىحا بە خويىنەر يا نووسەر دەدا
كە لە كايەدان.. ئەۋەتا لە چىرۈكى (شەتل) ۱۶۴۱ چىرۈكگىرەۋە
ۋا ناخى شاكەس دەخاتە روو (دلىياش بن مىندالەكانى ئاغا
شويىنى باۋكى خۇيان ناگرنەۋە، ئەۋەتە بەبەر چاۋى خۇتانەۋە
دىۋەخانەكەى ئاغا بوۋە بە قۇتابخانەۋ جارىكى تر نايىتەۋە بە
دىۋەخانەكەى جاران كە ئىۋە لىي ترساۋن).

شەپۇلى ھۇش:

لە پال تەكنىكەكانى گىرپانەۋە مارق بەرزنجى يەكەم
چىرۈكنووسە لە نىۋەى دوۋەمى پەنجاكاندا ئاۋرى لە تەكنىكى
شەپۇلى ھۇش داۋەتەۋە... ئەم تەكنىكە (تەنھا يەك كەسايەتى بە
درىژايى رۇمانەكە بى ۋەستىان دەۋى)^(۲) رووداۋو بەسەر
ھاتەكان بە شىۋەيەكى چىر پىچرو ئالۋز دەگىرپىتەۋە. ئەم جۈرە

(۲) گۇفارى نووسەرانى نوئى ژ ۹۹ نىسانى ۱۹۹۹ ل ۵۵-۵۷ (مۇتۇلۇژى ناۋەۋەى لەرۋمانى نويدا) د.
نعيم عكە - ۋەرگىرپانى رىيىن اسماعيل .

چیرۆکه له گۆشه نیگای کهسیکه وه دهگیرێته وه واته
 (مۆنۆفۆنیه) و هزر و بۆچوون و کاردانه وه ههستی ئه وه کهسه
 دهرده پێت و هه موو گیرانه وه که بریتیی ه (قسه کانی ناوه وه ی
 ئه وه که سایه تیی د)^(٣) ئه م قسه نه ش زۆربه ی جار شیواو و
 هه لوه شاوه ن و زیاتر له ورینه ده چن رووداوه کان له دوا ی یه ک
 پیشان نادرین رۆمانی (شه پۆلی هۆش) له بناغه دا گرنگی به و
 لایه نه خه فه بوانه ی هۆش و دهره وه ی مروّقه ده دات که دهرناکه ون
 و ته نها چاوی رۆمان نووسی ده یان بینیت یا خود هه ستیان پی
 ده کات و گرنگی به دهروون و ناوه وه ی شاکه س و هه ست و
 نه سه خه فه که راوه کانی داوه جه خت ده خاته سه ر ئاسه ته کانی
 پیش گوتن له هۆشدا به مه به ستی ئاشکرا کردنی گیانی
 دهروونی که سیته یه کان به تایبه تی شاکه س به پیی چه مکی
 (میکائیل باختین) ئه م رۆمانه یا بلیین چیرۆکه چیرۆکی
 مۆنۆلۆگییه وه یه ک که س ده دیوت و قسه کردن بۆ خۆی قورخ
 ده کات و هه موو هه سه ته خه فه بووه کانی خۆی هه لده پێژیت. وه ک
 رۆبرت همفری له مه رجه کانی شه پۆلی هۆش و مۆنۆلۆگی
 ناوه وه ی راسته وخویدا دیاری کردوه ده بی (ئه وانی

^(٣) گۆفاری نووسه رانی نوێ - ٩٧ نیسانی ١٩٩٩ - ل ٥٥ - ٥٧ (مۆنۆلۆژی ناوه وه ی ل رۆمانی نوێدا - د.

نعیم عقیه - وه رگیرانی ریبین رسول اسماعیل

له دهرووندايه دهبي به ليشاو و بي په يوه ندييه كي مه وزوعى
 تونديش له نيوان نهو شتانه دا نه بي كه دهريان ده بري و قسه و
 باس و فيكره يان زوو زوو يه كتر بقرتينن^(۱) ليړه دا نه وه مان بو
 دهركه وت كه له مونولوگي ناوه وهى راسته وخودا مهرجه به
 ليشاو و هاتنى دهربرين و يه كترى برين (يان نه بوونى په يوه ندى
 مه وزوعى) يش له نيوانياندا تيكل بوونيك كه شه پولى هوشه
 دروست دهكات^(۲).

- له هه ندى له چيروكه كانى مارف به رزنجيدا مونولوگي ناوه وه
 وهك شه پولى هوش به كار هيناوه كه بيره كان به ليشاو دينن و
 زور جاريش په يوه ندييه كي لوژيكي له نيوان بيره كاندا نيه و پچر
 پچرى بابه ته كان ناشكرای به شه پولى هوش دهكهن له چيروكي
 (نامه ي سهرنوسهر - ل ۱۷۳ - ۱۷۴) چيروكگير هوه له گيرانه ودها
 بيره كان به سهر يه كدا تيكل دهكات له كاتيكا نووسهر يان
 چيروكگير هوه (دلى لاي لاه خوین گهرمه كانه كه هه موو چهند
 هه فته يهك بوو دهستيان دابووه تفهنگ...) يه كسهر بيره كانى بو
 لاي چهند كه سيكي تر دهروات و له دلى خويدا به چاوى
 چيروكگير هوه شاكه س ده بينى و كه سيكي ديارى كراوه دهلى:

^(۱) تيار الوعى فى الروايه الحديبه - روبرت همفرى - ص ۴۴ - ۴۹.

^(۲) ليكولننه و كورته چيروكي كوردى نيراميم قادر محمده ل ۱۹۵.

"بیرم له نه وزاد ئه کرده وه که له سه ره تای مه شقی چه کدایه یه کهم جار بوو تهنهنگی ئه گرت به دهسته وه... (فهراهم) هاته وه یاد له ناو ریزی لاهه کانی هیزی بهرگریدا وه ستا بوو سه ری نه گه یشته شانی هاوپیکانی... نازانم چون هه له ی ناو نووسه کانی دایه ره ی ناو نووسین به فریای گه یشت که به هژده سالی نووسیوو ل (۱۷۳). له لایه کی تریشه وه جاریکی تر بیره کان به لیثا و دین وتیکه ل به یه ک ده بن (جمهوریه تی کوردو عه ره ب... تا... دوا... تن... وک... به خ... ت... کورد... عه... ره... ب... ئه بی خوشکه سوڤیه تیه کانمان به هاری کوردستانیان لا چون بی؟! به هه مه ره نگه دلشادن...).

- له چیرۆکی (په یکه ری گا وریا غی ل ۱۸۰) دا بیره کان تیکه ل ده بن چیرۆکگیره وه پاش ئه وه ی توانای (موللا) ده رده خات به هو ی شه لته راکی شانی ریگای تسعین و بازارو ده ست کورتی و دوورکه و تنه وه بو روژانی رابردوو و نه وه کانی خه لیفه هه واس و پلاوه چه وره و چایه سه نگینه که ی مه ولود له پر بیره که پچر پچر ده بی و بابه تیکی تری تیکه ل ده کات و که سیش حارز نییه (ئه مشه و خوا به خیری بگیری حاجی به کر جه نابتم دی له ناو گومه زی مزگه و تدا باله گرته وه به ره و ئاسمان ئه فریت... ماشاء الله... سه لاوات له پیغه مبه ر ئینشاء ئه لا پایه یه کی به رزت پی

بەخشراۋە.. جا مەلۇدىكى پېغمبەر بىر مەھسۇن بولمىدى.
(جۈمئە).

- لە (سەر لە بەياني نەورۇزىك) ل ۱۹۳۱ دى چىرۋىنوس
شەپۇلى ھۆش بەكار ھېناۋە... نووسەر بە شىۋەيەكى
ناراستە ۋەخۇ ھەستەكانى دەردەپرى.

- "ئەوسا ئازاد ئىستە گىرۋەدى سەد دلو، ئەوسا كارەباو
موبىلە رادىئو ئۆتۈمبىل ۋ ئاۋى بۆرى، قاسپەي كەۋەكان ئىستا
لوۋلە تەنگ ۋ دەسپىرى شەستىرو كەلەپچەو بگرەو بەردەي
پۇلىس ۋ زىندان، ئەوسا تاقى لاۋى ۋ جوانى، ئىستا دەمى پىرى
كە ھەر ساقە خەفەتەك ۋ ھەر رۆژە دەردىك مەن لەم دەريا بى
پايانەي يادو لىكەندەۋەدا بوم."

- لە چىرۋىكى (بەسەرھاتى قوتابىيەكى پۇلى چۈرەمى حقوق
ل ۱۹۹۱) دا شەپۇلى ھۆش بەكار ھېناۋە *.

- گىرەنەۋەي مۇنۇلۇكى بەتەدەي

جۈرىكە لە مۇنۇلۇكى ناۋەۋە بە ھۆى پىشت بە يادو بىرەۋەرى ۋ
زانبارىيەكانى زەين (الزەن) دەبەستىت بۇ ۋىنەۋ دەنگ ۋ رەنگ ۋ
بۇن ۋ بەرزى ۋ نزمى) (1) ئەم جۈرە تەكنىكە لە چىرۋىكى (سەر لە

* لەبەر زۆرى نمونە بە پىتۈستمانى زانى ئامازە بە لاپەرەكان بىرى.

(1) لىكۈلەنەۋەي كۈرتە چىرۋىكى كوردى... ل ۱۹۹۱.

بەيئەنى نەورۇزىك)دا... ل ۱۸۸ لەگەل (بەسەر ھاتى قوتابىيەكى
پۇلى چوارەمى حقوق- ل ۱۹۵) و (من و براكەم ل ۲۰۶) ئەم
گىرەنەو ەك ديارە پەيوەندى نيوان دويىنى و ئەمپۇيە واتە بە
ھۇى شتىكەو ە شتىكى تر لە كاتى ئىستادا ياد دەكرىتەو).

باسى دووہم:

ھەندى تەكنىكى ترى گىرەنەو

لە زۆربەى چىرۆكەكانى مارق بەرزنجىدا چەند تەكنىكىكى
گىرەنەو ە ەن كە لە م خالانەى خوارەو ە دىانخەينە بەرچاۋ:
۱- چايتەر كوردنى چىرۆكىك و بەش بەش گىرەنەو ەى يەكىكە لە
تەكنىكە بەكار ھىنراو ەكانى گىرەنەو^(۱) كە زۆرجار نووسەرىكى
ەك شىخ مارق بەرزنجى لە ھەندى چىرۆكدا بۇ چايتەر كوردنى
چىرۆكەكە ئەم نىشانەى داناو ە. (***) يان () يان ژمارە
(يەكەم، دووہم، سىيەم، چوارەم) و زۆر جار شىش ناونىشانى
لاو ەكى بۇ چىرۆكەكە داناو ە لە چىرۆكى ئاوازو كەبابدا
چىرۆكەكەى بەم شىو ەيە چايتەر كوردو ە.

(۱) لىكۆلىنەو ەى كورە چىرۆكى كوردى لە كوردستانى باشووردا... ل ۱۸۰ (جىگەى سەرنجە شىخ
مارق بەرزنجى لە نيو ەى دوو ەى پەنجاكان ە ئەم جۆرە تەكنىكەى بەكار ھىنراو ە كە چى (ئىبراھىم
قادى) ئەم تەكنىكە بۇ زۆربەى نووسەرانى دەيەى ھەفتاى بەكار ھىنراو ە، بىوانە ھەمان لاپەرە ل ۱۸۰.

۱- بەکار ھېناني (* * *) بۇ ھەر چاپتەريک و نووساندنی به چاپتەريکی تر.

۲- دانانی ناو نیشانی لاوھکی بۇ چیرۆکھه وهك:

ا/ له ناو چاپخانهی گهړهكهكهدا.

ب/ بریاری دادگاوه بنديخانه.

۳- خه نجر بۇ كه باب و تفهنگ بۇ ئاههنگ.

- له چیرۆکی (بهسهر هاتی قوتابییهکی پۆلی چواره می حقوق)⁽²⁾ دا شیخ مارف بهرنجی بۇ چاپتەريکردنی ژماره و بهشی داناو وهك (بهشی یهكههه، بهشی دووهه، بهشی سییهه، پانسیۆن، بهشی چوارهه).

۲- ههوالی رادیوی كه زیاتر دریژه به رووداو هكهو دلیا بوونی پالەوانی چیرۆك له ناو زینداندا به تایبهتی رووخاندنی ههستی پالەوان و بهرزکردنهوهی وهی له چیرۆکی (جهژنیکی شادی) لاپهړه (۷) بهکار هاتووه. (ههوالهكهی شهوم بیر كهوتهوه كه له هه مان رادیووه بیستمان...).

(2) چیرۆکی بهسهرماتی قوتابییهکی پۆلی چواره می حقوق ل ۱۹۵-۲۰۲.

(زۆرتر لە رادیو كە نزيك بوومەو تا دُنیا بووم كە ئەم جارەش دەنگى ديموكراسى و ئاشتى بالى خوى كيشايەو بەسەر شەقامەكانى بەغداى خوشەويستدا).

۳- گەرانهو بۆ رابردوو - فلاش باگ و هيئانه پيش چاو.
ئەمەش جورىكه لە تەكنىكى گيرانهوئەى رووداوو گەرانهو بۆ يادىكى رابردوو رووداوىكى كۆن لە ناو رووداوو سەرەككەيدا (گەرانهو بۆ رابردوو واتاى بىر خستنهو)⁽¹⁾.

لە چيروكهكانى مەرف بەرزنجيدا ئەم جورە تەكنىكه بە زۆرى بەكارهاتوو وەك لە چيروكى (شەتلى - ل ۱۶۰ - ۱۶۶) و لە چيروكى (پەيكەرەكانى گاوباغى ل ۱۸۰) لە چيروكى (سەر لەبەيانى نەوروزيك ل ۱۸۹، ل ۱۹۰، ۱۹۱) كە ئەو گەرانهوئەى بۆ رابردوو و هيئانى بۆ ئىستا بى پچراندن كە زياتر ژيانى كاراكتەر دەردەخات.

۴- تەكنىكى يەكدەنگى و فرەدەنگى (مۆنوفۆنى و پۆلوفۆنى)⁽²⁾.

(1) الاسنيە والنقد الادبى - موريى ابو ناچر - بيروت ۱۹۷۹ - ص ۹۵.

(2) ئەم تەكنىكه لەلايەن رەخنەگر (ميخائيل باختين) كراو بە دوو جورى سەرەكى و گيرانهوئەى يەك دەنگى زاراوئەى گيرانهوئەى مۆنولۆگيەى و يان مۆنوفۆنيەى ... بەشەكەى تەرفەردەنگى كە زاراوئەى پۆلوفۆنى و (الصوت الاخر - فاجل تامر... ص ۲۵).

زاراوئەى مۆنوفۆنى و پۆلوفۆنى لە زاراوئەى مۆسيقا وەرگيراون فۆن واتە دەنگ - مۆن واتە كەس يەكدەنگى. پۆلى واتاى فرە، فۆنى واتاى دەنگ = فرە دەنگى.

یەك دەنگی: ئەم تەكنیکە یەكێكە لە تەكنیکی گێڕانەوه كە چیرۆكگێڕەوه. لە گوشەنیگای خۆیەوه رووداوەكان پێشكەش دەكات و دەگێڕێتەوه بە تایبەتی لە چیرۆکی یەك دەنگیدا. تەكنیکی فرەدەنگی (پۆلوفۆنیە): - لە كۆمەڵی گوشەنیگای چەند كەسانێكەوه بەسەر گێڕانەوهی یەكدەنگی زālە. چیرۆكگێڕەوه بە ئازادی لە نیوان دەنگەكان و ململانیدا دیت و دەچیت كە زیاتر زیندویەتی بە تێكستەكە دەدات. لە چیرۆکی یەكدەنگی - ئایدیۆلۆژیای تاكو یەك دەنگ دەور دەبینی.

زۆرجار تەكنیکی یەكدەنگی پەيوەندی بە مۆنۆلۆگی ناوێوه و كەسیكى ئاوارەبوونی بى پشت و پەنا دەكات.

لە تەكنیکی فرەدەنگیدا رەگەزەكانی گێڕانەوه و جۆرە جیاوازیەكان و زمان و دەنگی كەسەكان و (بێگانە و ناو وەكو جۆرە ئاوازیكى سیمفونی تەواو وایە⁽³⁾ كە هەر یەكێك دەورێكى تایبەتی و یەكێتی هارمونی پێكەوه بەستوویانەتەوه. هەرچى پەيوەندی بە بابەتەكەى ئێمەوه بى ئەوه مەرف بەرزنجى ئاوێرى لە تەكنیکی یەكدەنگی لە چیرۆكى (نامەى سەر سنوور)

بەروانە موسیقی و الحارە - مۆجولاینتەریت. ت: احمد حمدى محمود - القامەر ١٩٦٤، س ٣٦.
مەروەها بەروانە: الصوت الاخر - الجومر الحوارى للكتاب العربى. فاجل پامر بغداد ١٩٩٢. ص ٢٠.

(3) الصوت الاخر. فاجل پامر. ص ٢١.

داۋەتەۋە كە شاكەس بە دەست گەيشتىنى نامەۋ خويندەۋەى
شاگەشكە دەبى و ئاخ ھەلئەكېشى و خۆزگە دەخۋازى كە بال
بگىتەۋەۋ زوۋ بگاتە سەر سنوور بۇ لاي (م) و دەم بىتتە ناۋ
دەمى و تىر تىر ھەلى مژى، كە ئەمەش پەيۋەندى بە مۇنۇلۇژى
ناۋەۋە ھەيە.

- ھەروەھا لە چىرۇكى (سەر لە بەيانى نەۋرۇزىك) دا تا
كۇتايى چىرۇكەكە ھەست بە يەك دەنگ دەكرى كە ئەۋىش
دەنگى چىرۇكگىرەۋە يا نووسەرەۋ لە كۇتايىدا دەنگى كۈرەكەى
تىكەل دەبى.

- لە چىرۇكى (جەژنىكى شادى) دا ھەست بە گىرەنەۋەى
يەك دەنگ دەكرى و چىرۇكگىرەۋە روۋداۋەكان دەگىرەتەۋەۋ
دەنگوباسى دويىنى و ئەمپروۋ گۇرەنكارىيەكان دەنگى كەسى
لەگەل نىيە تەنيا كرىكارىك نەبى لەپەر دەردەكەۋى (ئاخۇ چى
كەش ئەبىنم) ئەم دەنگە لە گويچەكى چىرۇكگىرەۋە دەزىنگايەۋە
(چەند پاشاۋ مىرى كە بەرى ئەكەن.. ھەژاران زوۋ نامرن - نامرن)
مۇنۇلۇژى ناۋەۋەى چىرۇكگىرەۋە دەردەخات.

لە تەكنىكى (فرە دەنگى) دا شىخ مارف بەرزنجى لەم چىرۇكانە
ئاۋرى لە تەكنىكى فرەدەنگى كەسەكان داۋەتەۋە:

۱- لە چىرۇكى (ئاۋازو كەباب) دا بناغەيەكى (رەمن) بەكار
ھىناۋە (خەنجەر بۇ كەباب و تەفەنگ بۇ ئاۋاز).

۲- له چیرۆکی (گای پیروژ) فرە دەنگەکان (شیخ، خەلیفە، کۆلکە مەلا، کوێخا میوان، حەمە ی مەیتەر، حەمە، قالە، حوسەین) ئەمانە ھەریەکە دەنگ و رەنگ و شیوەزاری خۆیان بەکار ھێناوە و دژی مامۆستای گوندەکان.

۳- له چیرۆکی (پەیکەرەکانی گاورباغی) دا دوو دەنگ دیارە واتە (وسوو موللاً) یە.

۴- له چیرۆکی (شەتڵ) دا دوو ئەفەندی واتە دوو مامۆستا دەور دەبینی.

۵- له چیرۆکی (بەسەر ھاتی قوتابیێھەکی پۆلی چوارەمی حقوق) چەند کەسیک دەور دەبینن. واتە جگە لە چیرۆکگێڕەوێ هەمان شتزان ھەندی لە کەسەکان دەبنە چیرۆکگێڕەوێ درێژ بە گێڕانەوێ دەدەن ئەو ھەتا لەو کاتە ی شاکەس بەرامبەر دانیشتیووە بێر لە سەردەم و چۆنیەتی دەکاتەوێ چیرۆکگێڕەوێ واز لە گێڕانەوێ دینی و بوار بە کەسەکی دەدات لە رێگە ی گەڕانەوێ (فلاش باگ) چیرۆکەکی بگێڕیتەوێ. لە ناو ئەم چیرۆکانە دا کە فرە دەنگی لە جوۆری کەسەکاندا دەردەکەوێ یەکیک بزر دەبی و یەکیکی نوێ سەر ھەلەدەدات (ھەر یەکەشیان خاوەنی گۆشە نیگا و دەنگ و سەدای تایبەتی خۆیەتی) ^(۱) کە ئەمەش

(۱) الصوت الآخر - فاجل پامر - دار الشؤون الثقافية العامة - بغداد ۱۹۹۲ - ص ۶۹.

مەرجىكى سەرەكى دروست بوونى پۇلىفنىۋىيە. لەم چىرۆكەدا
(كەمال) كە شاكەسە (عەزىن) عومەر، ام جرجىس جرجىسى
كوپى، سامان ھەر يەكە بە جۆرۈ رەنگىك دەور دەبىنن.

بەپپى رەخنەگرى بەناوبانگى رووسى (مىخائىل باختىن) ئەم
جۆرە تەكنىكە تازەيە (فرە دەنگى - پۇلۇفۇن) تەواوكەرى جۆرە
كۆنەكەيە (يەكدەنگى - مۇنۇلۇژى).

لە ناو چىرۆكەكاندا ئەوھەمان بۇ دەرکەوت كە مارف بەرزنجى پىتر
ئاۋرى لە چىرۆكى فرەدەنگى وەك تەكنىكى تازە) داۋەتەۋە كە
ئەمپۇ سەردەمى ئەم جۆرە تەكنىكەيە.

۶- تەكنىكى ھىنانە پىش چاۋ.

يەككە لە تەكنىكەكانى گىپرانەۋە (كە رووداۋى رابووردوۋى
ژيانى كاراكتەر دەخاتە بەرچاۋى خويىنەر. بەلام جياۋاز لە فلاش
باگ بەۋەى لەبرى ۋەستاندى گىپرانەۋە لە كاتى ئىستاي دەقداۋ
گەپرانەۋە بۇ رابردوۋ. رابردوۋ دەھىنرىت بۇ ئىستاي گىپرانەۋە
بەردەۋامە ۋەست بە پىچراندن ناكرى ۋ خويىنەرى لى ئاگادار
دەكرىتەۋە، ئەۋ بەشەى رووداۋەكانى ژيانى كاراكتەر كە
دەھىنرىت بۇ ئىستاي ناو چىرۆك، زنجىرەى گىپرانەۋەى پى تەۋاۋ
دەكرىت^(۱).

^(۱) لىكۆلىنەۋەى كورتە چىرۆكى كوردى لە كوردستانى باشووردا... ل ۱۸۸.

ئەم جۆرە تەكنىكە لە چىرۆكەكانى مارف بەرزنجيدا بەدى دەكرى
وەك چىرۆكى (مەمەدە فەندى سەرسام) چىرۆكگىرەو لەسەر
زارى مەمەدەفەندى رابردوى ياد دەكەوئتەو بەراوردى ئىستاي
دەكات بى پچرانی دەقەكە مەمەدەفەندى بە بلمە بلم دەستى
ئەكرد بە رازو گلهيى لەبەر خۆيەو لەگەل مورادا.

(كەسى جارەن وابوو، چەقال و بەتال و كوردو كاراچ هەقى بوو
بەسەر هاتووچۆى وەزىرو كار بە دەستانەو... چۆن ئەبى خەلكى
بيكەن بە رۆژى خويان... چەند سولتان و پاشامان دى گشتى
وامان نەدى، ئىستا شەپرو شكائيش بە دەست حكومەتەو
نەماوە دوو كەس ئەبى بە هەرايان گورچ دوولاو قوليان ئەگرن
ياللا بو لاوان.. جارەن من قومسيتر بووم لە (قولغ) دائەنيشتەم دوو
باش چاوەش و چوار ئەفسەر هەموو كاروبارى شارەيان هەل
ئەسووراندو كى دەيوئرا فزە بكات.. جارەن ئەمە نەبوو - لاوان،
قوتاييان، ئافرەتان، كاوە، نەورۆز، گاورياغى، موزاھەرە..)⁽²⁾

— لە چىرۆكى (بەسەهاتى قوتاييەكى پۆلى چوارەمى حقوق) دا
(كەمال) لەسەر كورسيەك دانشتبوو و لە لەحزەى ئىستادا بىر لە
رابردوو دەكاتەو دەيبەستتەو بە بارى ئىستاي.⁽³⁾

(2) سەرچەم بەرەمى ... ل ٢١٢.

(3) سەرچەم بەرەمى ... ل ١٩٥.

- لە چىرۆكى (سەر لەبەيانى نەورۆزىك)دا لە لاڤەرە (١٩٠، ١٩٣) -
١٩٤) نووسەر تەكنىكى ھىنانەپىش چاوى وەك تەكنىكى
گىرانەو ھىنانەو تەپىش چاوكە ژيانى كاراكتەرە رووداو ەكانى
ژيانى خوئى و رابردووى خوئى و گەل بوئىستاي دەھىنىت و
زنجىرەى بىرەكانى پى تەواو دەكات.

ئە نجام :-

لە ئە نجامى لىكۆلېنە وە مە ماندا گە يىشتىنە ئە م خالانە ي
خوارە وە :-

۱- لە نيوە ي دووہ مى سالانى پە نجادا، مارف بە رزنجى
توانىويە تى چە ند تە كنىكى گىرآنە وە بە كار بىنى وە ك شىۋازىكى
نوى لە چىرۆكە كانىدا سى جۆرە چىرۆكگىرە وە ھە يە لە گە ل
جۆرى بىنىن و شىۋازى گىرآنە وە يان :-

(ا) چىرۆكگىرە وە ي ھە موو شت زان (چ. گ.).

(ب) چىرۆكگىرە وە ي ھە مان شت زان (چ. گ. =).

(ج) چىرۆكگىرە وە ي كە م شت زان. (چ. گ. د)

۲- لە ناو چىرۆكە كاندا چىرۆكگىرە وە ي ھە موو شت زان زىاتر
بە كار ھاتووە گىرآنە وە كە ش زىاتر بابە تىيە (وە ك لە خشتە كە دا
روومان كە ردۆ تە وە).

۳- چە شنە كانى شىۋازى گىرآنە وە كە :-

سە رجە م بە ر ھە مى ... ل ۲۱۲.

سە رجە م بە ر ھە مى ... ل ۱۹۵.

(ا) راستە و خۆ

(ب) نا راستە و خۆ

لەم دوو شیوازە چیرۆکنووس زیاتر شیوازی راستەوخۆ کە
(بابەتی)یە لەناو چیرۆکەکاندا بەکارهاتوو (وەک لە خشتەکەدا
روونمان کرۆدۆتەو).

٤- بەپێی مەبەست و ھۆیەکانی گێڕانەو لە چیرۆکەکاندا
(وەسف و گفتوگۆ) لەسەر جەم چیرۆکەکاندا کەم یا زۆر
دەبینرێ. لە وەسفەکانی ناو چیرۆکەکاندا گەشتینە ئەو کە
مارف بەرزنجی پتر گرینگى بە وەسفی کەسەکان و لایەنى
فیزیکی و وەسفی شوینەکان داوھ ھەرھەھا لەرووی دایەلۆگەو
مارف بەرزنجی ئاوپى زیاتر لە مۆنۆلۆگى ناوھەو داوھتەو. ئیتر
ئەو مۆنۆلۆگە راستەوخۆ بى یا ناراستەوخۆ بى.

٥- لە چیرۆکەکاندا وەک تەکنیکی نوێ مارف بەرزنجی ئاوپى لە
تەکنیکی مۆنۆلۆگى (تەداعى) و شەپۆلى ھۆش (تیار الوعى)
داوھتەو وەک لە چیرۆکەکانى (سەر لەبەیانى نەورۆزىک) و
(نامەى سەر سنوورى، پەیکەرەکەى گاوریباغى.. ھتد) داوھتەو.

٦- بەکارھێنانى تەکنیکی تر وەک یەلایەنێكى نوێکردنەو
چیرۆک مارف بەرزنجی یەکەم چیرۆکنووس بوو کە لە زۆربەى
چیرۆکەکانیدا توانى (چاپتەرکردنى چیرۆک) بەکاربھێنى و بەش
بەشى ھەندى لە چیرۆکەکانى بکات و نیشانەى (* * *) بۆ
دابىنى وەک لە چیرۆکى (ئاواز و کەباب)دا ئەم تەکنیکەى
بەکارھێناو.

ھەرۈھالە چىرۈكى (بەسەرھاتى قوتابىيەكى پۇلى چوارەمى
حقوق)دا تەكنىكى بەش بەشكردنى بەم جۈرە بەكارھىناۋە
(بەشى يەكەم، بەشى دوۋەم، بەشى سىيەم، بەشى چوارەم).

۷- لە ھەندى چىرۈكدا مارق بەرزنجى تەكنىكى (ھەۋالى
رادىيۇ) بەكارھىناۋە چىرۈكى (جەژنىكى شادى).

۸- مارق بەرزنجى لە زۆربەى چىرۈكەكانىدا تەكنىكى گەرەنەۋە
بۇرابردوۋ (فلاش باك) و تەكنىكى (ھىنانە پىش چاۋى) بە
كارھىناۋە ەك لە چىرۈكى (شەتل) - پەيكەرەكەى گاۋرباغى -
سەر لەبەيانى نەۋرۇزىك - مەمەدەفەندى سەرسام - بە سەرھاتى
قوتابىيەكى پۇلى چوارەمى حقوق).

۹- مارق بەرزنجى لە چىرۈكەكانىدا تۈانى تەكنىكى نۇى بەكار
بىنى كە ئەۋىش.

(ا) تەكنىكى يەكەدەنگى (مۇنۇلۇگى).

(ب) تەكنىكى فرەدەنگى (پۇلۇفۇنى).

لە ئەنجامدا بۇمان دەرکەوت كە تەكنىكى فرەدەنگى ەك
تەكنىكى چىرۈك و رۇمانى ھاۋچەرخ بە زۇرى لای مارق
بەرزنجى بەكار ھاتوۋە. چىرۈك (شەتل، ئاۋازو كەباب، گای
پىرۇز، پەيكەرەكەى گاۋرباغى، بەسەرھاتى قوتابىيەكى... سەر
لەبەيانى نەۋرۇزىك).

سەرچاوه‌كان:

(أ) به‌زمانی کوردی:—

۱- ئافره‌ت له‌ چیرۆکی کوردیدا (۱۹۲۵ - ۱۹۷۰) سه‌باحی غالب — به‌غدا ۱۹۷۸.

۲- بیلوگرافیای دوو سه‌د ساڵه‌ی کتییی کوردی (۱۷۸۷ - ۱۹۸۶) مسته‌فا نه‌ریمان — به‌غدا ۱۹۸۸.

۳- بینای هونه‌ری چیرۆکی کوردی له‌سه‌ره‌تاوه‌ تا کۆتایی جه‌نگی دووه‌می جیهان — په‌ڕێز ساب‌ر محمد (نامه‌ی ماجستیر) کوليجی ئاداب — زانکۆی سه‌لاحه‌دین — هه‌ولێر ۱۹۹۳.

۴- په‌خشانی کوردی — عه‌بدوله‌زاق بيمار — به‌غدا ۱۹۸۸.

۵- چیرۆکی هونه‌ری کوردی (۱۹۲۵ - ۱۹۶۰) حسين عارف — به‌غدا ۱۹۷۷.

۶- چیرۆکی نویی کوردی — حه‌سه‌ن جاف — به‌غدا ۱۹۸۵.

۷- لیكۆلینه‌وه‌ له‌ چیرۆكه‌كانی حسین عارف — تاهر محهمه‌د عه‌لی (نامه‌ی ماجستیر) کوليجی ئاداب — زانکۆی سه‌لاحه‌دین — هه‌ولێر ۱۹۹۱.

۸- لیكۆلینه‌وه‌و بیلوگرافیای چیرۆکی کوردی ۱۹۲۵ - ۱۹۶۹، عومه‌ر مه‌عروف به‌رزنجی — به‌غدا ۱۹۷۸.

۹- لیكۆلینه‌وه‌ی هونه‌زی یان هه‌لبزرکاندن. عومه‌ر مه‌عروف به‌رزنجی... به‌غدا ۱۹۷۸.

- ١٠- رۆلى گۆڤارى هيو له پيشخستنى هونه رهكاني نه ده بى كورديدا. هيمداد حسين- ههولير ١٩٩٨.
- ١١- سه رجه مى به ره مهكاني ماف به رزنجى شه هيد (پشكو). سامان ماف به رزنجى- عومهرى مه عروف به رزنجى- ههولير ١٩٩٣.
- ١٢- كرئكارو چيروكى كوردى- روف هه سن- به غدا ١٩٨٢.
- ١٣- ليكولينه وهى كورته چيروكى كوردى له كوردستاني باشووردا (١٩٧٠-١٩٨٠) ئيبراهيم قادر محمه د ههولير ١٩٩٧ (نامه ي دكتورا)

به زمانى عه ره بى:

- ١- الانسية والنقد الادبي في النظرية والممارسة. د. موريس ابو ناضر- بيروت ١٩٧٩.
- ٢- البناء الفني لرواية الحرب في العراق- عبدالله ابراهيم علاوي (رسالة ماجستير) جامعة بغداد- بغداد ١٩٨٧.
- ٣- بناء الرواية -د. سيزار قاسم- بيروت ١٩٨٥.
- ٤- البناء الفني في الرواية العربية في العراق- شماع مسلم و د. نعيم العاني- بغداد- ١٩٨٧.
- ٥- البناء الفني في الرواية التاريخية العربية- خالد سهر محي الدين الساعد (؟) .
- ٦- الادب وفنونه -د. عزالدين اسماعيل- القاهرة- ١٩٨٧.

- ٧- النقد التطبيقي التحليلي - د. عدنان خالد عبدالله. بغداد
١٩٨٦.
- ٨- الصوت الاخر- الجوهر الحوارى للخطاب الادبى، فاضل
ثامر- بغداد ١٩٩٢.
- ٩- القصة القصيرة نظريا وتطبيق - يوسف الشارونى - سلسلة
كتاب الهلال- العدد ٢١٦ - مصر ١٩٧٧.
- ١٠- الواقعية فى الادب الكردى - د. عزالدين مصطفى رسول-
بيروت ١٩٦٦.
- ١١- تيار الوعى فى الرواية الحديثة - روبرت همفري - ت، د.
محمود الربيعى ط ٢ مصر ١٩٧٥.
- ١٢- تقنيات السرد الروائى فى ضوء المنهج البنوي - يمنى العيد.
لبنان ١٩٩٠.
- ١٣- صفحات من تاريخ العراق المعاصر - درات تحليلية بغداد
١٩٨٧.
- ١٤- عالم القصة - برناردى فوتور. ت: د. محمود مصطفى
هدارة. القاهرة ١٩٦١.
- ١٥- عالم الرواية - رولان بورنوف و دىال ثوتوليش - ت نهاد
التركلى - بغداد ١٩٩١.
- ١٦- فن القصة - د. محمد يوسف نجم - بيروت ط ٦، ١٩٧٤.
- ١٧- فن القصة القصيرة - د. رشاد رشيد - بيروت ط ٢ ١٩٧٥.

- ١٨- نظرية المنهج الشكلي - توما شفسكي الشكلاين الروسي
ترجمة - ابراهيم الخطيب - بيروت ١٩٨٢.
- ١٩- نشأة القصة في العراق ١٩٠٨ - ١٩٣٢ - د. عبدالاله احمد -
بغداد ١٩٦٩.
- ٢٠- الموسيقى والحضارة - هوجولايني تنتريت. ت - احمد
حمدي محمود - القاهرة ١٩٦٤.

گوڤارو روژنامه کان:

گوڤاره کان:

- ١- به یان ژء به غدا ١٩٧٤ (چیرۆك له وێژهی كۆن و نویماندا -
عبدالله سراج)
- ٢- بیرى نوێ ژ ٦٤ - ١٢/٩/١٩٧٣. ژ ٦٤ - ١٢/٩/١٩٧٣
- ٣- روژی كوردستان ژ ١ سالی ٢ ئابی ١٩٧٤ (پشكۆو چیرۆكى
كوردی).
- ٤- روژنبیری نوێ ژ ٦٣ به غدا ١٩٧٧ (شیوه كانی تهكنيك له
چیرۆكى سالانى دواى ١٩٧٠ - حسين عارف)
- ٥- شهفه ق ژ ٢ - ١٥ شوباتى ١٩٥٨ - ئهلف و بى - شوان.
- ٦- شهفه ق - ژ ١٥ كانونى دووهم ١٩٥٨ (كامهران و
دياريه كهی).

- ۷- شهفه ق- ژ ۱۰ بهرگی یه ک، ۲۵ ی تشرینی دووه می ۱۹۵۸-
کۆن و نوێ له شیعرا...)
- ۸- شهفه ق- ژ ۲- ۲ کانونی دووه م و شوبات ۱۹۵۹ (ئه لف و بی)
- ۹- نووسه ری کورد- ژ ۶ سالی ۱- مارت و نیسان ۱۹۷۲.
- ۱۰- نووسه ری کورد- ژ ۸ مایسی ۱۹۷۳ (پشکۆره خنه ی ئه ده بی).
- ۱۱- نووسه رانی نوێ- ژ ۹ نیسانی ۱۹۹۹.

روژنامه کان:

- ۱- التاخى- العدد ۱۲۷- ۱۴ ايلول ۱۹۷۲ (پشکۆ و القصه الكردیه).
- ۲- التاخى- العدد ۱۲۰۰- ۳۰ تشرین ۱۹۷۲. ()

۳. سلاو له ههیده‌ربا - وه‌رگێرای کوردی شیعرێکی به‌رزی محمد حسین شه‌ه‌ریار شاعیری ناسراوی نازه‌ربایجانی، وه‌رگێران له نازه‌ربایجانییه‌وه به‌هاوکاری هه‌سه‌ن ئه‌ییووبزاده.

کاره‌کانی تر

۱. "کاچوو مادانی" - کۆی بیره‌وه‌رییه‌کانم.
۲. راپه‌رینی شیخ عوبه‌یدیلائی شه‌مزی - کۆمه‌له‌ یادداشتی رۆژانه‌ی میرزا عه‌لی ئه‌فشاری ئورومی، ده‌ستنووسیکی فارسی.
۳. خرو‌شوف و که‌مه‌ینی دژی ستالینی، نووسینی کاشی مه‌جید، وه‌رگێران له‌ئینگلیزییه‌وه.
۴. وه‌رگێرانی ۱۲ کتییی مندالان به‌ کوردی و ۵ کتییی تر به‌ فارسی بۆ بنکه‌ی (مانترا) له‌ لهنده‌ن. ئه‌م کتیبانه‌ که‌ هه‌ندیکیان تانیستا بلاوکرانه‌ته‌وه به‌ دوو زمان چاپ ده‌بن: ئینگلیزی و کوردی یا ئینگلیزی و فارسی.

